COMMUNIO

NEMZETKÖZI KATOLIKUS FOLYÓIRAT

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM HITTUDOMÁNYI KAR BUDAPEST

Boldogok és szentek

rène FERNANDEZ
• Életszentség manapság?

Bernard ARDURA
• II. János Pál boldoggá és szentté avatásai

Elio GUERRIERO
• Új szentek, avagy az Egyház fiatalsága

GÁL Ferenc
• A szentek közössége

• Batthyány-Strattmann László

TÖRÖK József
• Az ereklyetisztelet kezdetei

2002. **Mindenszentek**

COMMUNIO
nemzetközi katolikus folyóirat

Kiadja:
a Communio Alapítvány
Budapest

Felelős kiadó:
Bolberitz Pál

Szerkesztőbizottság:
Pápai Lajos, Ternyák Csaba,
Bolberitz Pál, Fila Béla, Győrffy Andrea,
Jelenits István, Kereszty Rókus, Kunszt György, Maróth Miklós,
Nemeshegyi Péter, Roska Tamás, Rózsa Huba, Tímár Ágnes

Felelős szerkesztő:
Török József

Főmunkatárs:
Erdő Péter

ISSN 1217–2456

Szerkesztőség:
1053. Budapest, Papnövelde u. 7.

Nyomda:
agapé
Agapé, Ferences Nyomda és Könyvkiadó Kft.
6725 Szeged, Mátyás tér 26.

Communio jelen száma egyszerre pótol mulasztást és vállalja magára az előkészítés feladatát. Apor Vilmos vértanú püspök boldoggá avatásakor kellett volna az életszentség örökké aktuális témáját tárgyalni, azonban ez elmaradt. Most újabb lehetőség nyílik e tárgyú teológiai ismereteink fölelevenítésre, hiszen hamarosan új boldoggal gyarapodik a magyar egyház. Ezért jó áttekinteni a II. János Pál pápa által közel negyed évszázad alatt boldoggá és szentté avatottak népes seregét. A szerkesztőségnek nincsen tudomása róla, hogy magyar nyelven ennyire részletes összesítés már megjelent volna. Kelle még kanonizálni? Egyáltalán, mi szükségünk van még a szentekre? A közbenjárásukat akarjuk csak kihasználni, vagy pedagógiai példaképként kezeljük őket? Ezek a kissé szónokias kérdések mindannyiunkban fölvetődnek, amikor újabb és újabb kanonizálásokról hallunk. A Katolikus Egyház Katekizmusa tartalmazza ugyan a hivatalos tanítást, de nem biztos, hogy az a mindennapi hívő életben visszatükröződik. Egyszerre vagyunk tanúi egyes szentek feledésbe merülésének és más szentek irányában kibontakozó igazi kultusznak. Mindeközben a szentekkel foglalkozó tudo-

mányos és népszerűsítő irodalom egyre gyarapszik, a szentek élete örök műfaj a magyar katolikus irodalomban. A szerkesztő igyekezett e számot is jól szerkeszteni, mégis, egy tanulmánynak nem jutott hely. Erre később még visszatérünk. Ha ez a néhány tanulmány figyelmünket fölhívja az Egyház örök fiatalságára és szépségére, akkor a Communio szerkesztősége megtette kötelességét.

TARTALOM

Irène FERNANDEZ
ÉLETSZENTSÉG MANAPSÁG? 3

Bernard ARDURA
II. JÁNOS PÁL BOLDOGGÁ ÉS SZENTTÉ AVATÁSAI . . .7

Elio GUERRIERO
ÚJ SZENTEK, AVAGY AZ EGYHÁZ FIATALSÁGA 24

GÁL Ferenc
A SZENTEK KÖZÖSSÉGE 31

BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ 36

TÖRÖK József
AZ EREKLYETISZTELET KEZDETEI 42

Irène FERNANDEZ

ÉLETSZENTSÉG MANAPSÁG?

Az életszentségnek – tudott dolog – ezernyi formája létezik és a keresztény életszentség történetének madártávú, gyors áttekintése is rendkívül különböző, egyik korról a másikra, valamint egyik környezetről a másikra, sokféle szentség-típust villantana fel. Nem lenne érdektelen egyfajta repertóriumot készíteni, és megkísérelni korunk életszentségeszméjének a fölvázolását. A *Communio* jelen száma mégsem ezt a nézőpontot választotta. Egy ilyen vállalkozás túlságosan becsvágyónak tűnhetne, s ugyanakkor hiányos lenne – ki büszkélkedhet azzal, hogy napjaink életszentségének valamennyi új változatát/találmányát ismeri? S hogyan készíteni leltárt, főként egy folyóirat hasábjain? Úgy tűnt, előnyösebb a mindenkori életszentség elemeit bemutatni, amelyre mindannyian hivatást nyertünk.

Igen nehéz megkülönböztetni a „mi" szentségünket más korokéitól, még ha föl is tételeznénk, hogy pontosan be tudjuk határolni azokat, és föl tudjuk ismerni sajátosságaikat. Ami pedig a századunk életszentség-típusának jellemzését illeti, nagy a kockázata annak, hogy hamis általánosítások történjenek, amelyek a pszeudo-leíró elbeszélést fenyegetik, egyetemesnek tekintve olyan helyzeteket, amelyek talán nem is annyira hasonlóak, mint amennyire az ember magát meggyőzi róluk. Nem tűnt kívánatosnak „a harmadik évez-

red embere" – modern, posztmodern, poszt-posztmodern? – életszentségének fenomenológiájával próbálkozni, ami a jelenlegi emberiségnek csak egy részére vonatkozna: minden globalizációs folyamat ellenére az emberek nem ugyanolyan módon modernek, szerte mindenütt a világban, a nyugati országokban, Kínában, Mexikóban, Ruandában, vagy bárhol; és az emberek az életszentséget sem egyformán valósítják meg.

A mostani életszentség típusát keresve talán a keresztény életnek csak egyik formájához ragaszkodna az ember és ezt vagy azt a szentet túlhaladhatatlan modellnek tekintené. A szó legszorosabb értelmében közülük egyik sem modell, ha csak nem közvetetten, kimutatván, hogy az Istennel való kapcsolat példák útján valósul meg. Mivel mindannyian egyedek vagyunk, és az Istennel fönntartott kapcsolat is egyedi, azért a szentek, ha szabad róluk ezt mondani, rendkívül egyediek és váratlanok. Komolyabban átgondolva, csak egyetlen életszentség létezik ma éppen úgy, mint tegnap vagy holnap, a Krisztus isteni életéből történő részesedés: „mindannyian az ő teljességéből részesedtünk, kegyelmet kegyelemre halmozva" (Jn 1,16). Minden kor, minden hely embere meghívást kap arra, hogy ezt a kegyelmet gyümölcsözővé tegye és elérkezzen „teljes egységre Krisztussal, aki maga a szentség",[1] vagy „tökéletes legyen, amint az Atya tökéletes" (Mt 5,48), a legmindennapibb és legátlagosabb életben. Tehát ami igazán számít, az nem ennek az életnek sokféle foglalatossága (események, körülmények, egybeesések), hanem a „lélek Isten felé irányulása".[2] Ha ezek szerint a szentek – némileg más értelemben, mint ahogyan azt a régi közmondás érti – inkább csodálandók, mint utánzandók, ez

[1] Lumen Gentium, 49. pont

még nem akarja azt mondani, hogy ők más kategóriába tartoznának, és nem a keresztények legegyszerűbbjei közé. Ellenkezőleg, ők megmutatják nekünk, milyeneknek kellene mindannyiunknak lennie, hogy tényleg azok legyünk egy szép napon, kerül amibe kerül. Ebből a szempontból érthetővé válik a tisztítótűz, -hely elfelejtett témája is, ami valójában nem más, mint valamennyiünk életszentségre meghívottságának komolyan vétele.

Közismert, hogy a Tanítóhivatal mennyire hangsúlyozza manapság ezt a minden emberhez szóló hivatást, mindenek előtt a II. Vatikáni Zsinat ünnepélyes megnyilatkozásával, ami megismétli az „életszentségre szóló egyetemes hivatás-meghívottság"[3] evangéliumi üzenetét. Ugyanezt bizonyítja II. János Pál kanonizálási politikája, aki bármely más pápánál nagyobb mértékben sokasította a szentek számát. Márpedig a „hivatalos" szenteknek ez a túláradása egyszerre a meghívottság egyetemes jellegének a bizonyítéka és új fölszólítás ennek követésére.

Ez a jelenség elég fontosnak tűnt ahhoz, hogy több tanulmány is tárgyalja; amennyire csak lehetett, naprakész adatok is szerepelnek a jelenlegi pápa által végzett kanonizációk, illetve boldoggá avatások számáról és természetéről,[4] meg azok jelentését is érdemes elemezni. E tárgyban érdekes elolvasni Elio Guerriero[5] és Dominique Dauzet[6] egymásnak ellentmondó tanulmányait: érdekes *disputatio* elemei fedezhetők fel.

---

[2] Adrienne von Speyr: La sainteté au quotidien.

[3] Lumen Gentium, V. fejezet

[4] Lásd e számban Bernard Ardura tanulmányát.

[5] Elio Guerriero tanulmánya e számban

[6] Dominique Dauzet tanulmánya e számban.

Mindannyian meghívást kaptunk arra, hogy szentté legyünk, tehát meghívást kaptunk az igazság melletti tanúskodásra is. A vértanúság, a tanúságtevés legfelső foka, meg a tanúságtevés a szó eredeti értelme szerint, meghatározott, alkotó eleme a keresztény életszentségnek. Korunk, amely annyi mártírt ismert és még ismer, jobban kell, hogy ezzel tisztában legyen, más, nyugodtabb korszakokhoz képest. Korunkban a mártíromság politikai dimenziói is jobban kivehetők, mint régebben, vagyis az a tény, hogy amikor keresztényeket ölnek meg vagy őket aposztáziára akarják kényszeríteni, hóhéraik azt nem kizárólag vallási okokból teszik. Taiföld és Algéria (Tibhisine) vértanúit a keresztény hit iránt érzett gyűlöletből lőtték le illetve koncolták föl, mint azokat is, akiket mostanság Pakisztánban vagy Nigériában, vagy másutt lemészárolnak. A hit iránti gyűlöletkeltésben politikai megfontolások és társadalmi okok szintén fontos szerepet játszhatnak. Ám már az ókorban is nem voltak-e igazi mártírjai a keresztény hitnek? A szinkretizmusra mindig kész rómaiak a kereszténye nem vallási okokból végezték ki, hanem mert a császár ellenségeinek tartották őket. Manapság, mint tegnap, az üldözők motívumai már zűrzavarosabbak nem is lehetnek, ám ez azok tanúskodásának az értékét nem csökkenti, akik életüket teljesen Krisztusnak szentelték.

Fordította: Török József

Bernard ARDURA

II. JÁNOS PÁL BOLDOGGÁ ÉS SZENTTÉ AVATÁSAI

Több mint húsz év, szűk negyedszázad alatt II. János Pál férfiak és nők tekintélyes seregét kanonizálta; valamennyi kontinens, minden kultúrkör és sokféle életállapot van jelen általuk a boldogok és szentek társaságában. Vértanúk, lelkipásztorok, lelki emberek, teológusok, nevelők, szerzetesi intézmények alapítói, fiatalok, házastársak, szülők, nemzetek patrónusai, kissé úgy, mint az első évszázadokban a vértanúk, az Egyház életének kiváltságos főszereplői lettek.

Minden bizonnyal, II. János Pál a szenteket és a boldogokat az ő lelkipásztori működése kivételezett mestereivé tette, amint erről tanúskodnak az öt kontinensen tett lelkipásztori körútjai során végzett nagyszámú boldoggá és szentté avatások.

Néhány számadat

A Szenttéavatási Ügyek Kongregációja által szervezett *Studium* XVIII. kurzusának megnyitásakor, 2001. november 6-án Mgr. Edward Nowak, a nevezett kongregáció titkára a következőket mondta: „II. János Pál pápaságának kezdete óta e kongregáció keretein belül több mint 1700 bol-

doggá illetve szentté avatási ügyön dolgoztunk, pontosan 1735 az ügyek száma." II. János Pál pápa 137 boldoggá, illetve szentté avatási ünnepségen boldognak nyilvánított 1284 személyt (1022 vértanút és 262 hitvallót), 463 személyt pedig szentté avatott, közülük 400 vértanút és 63 hitvallót.

Ezekhez a boldoggá és szentté avatásokhoz még hozzá kell adni, hogy a pápa 1991-ben megerősítette a XIII. századi ferences hittudós, boldog Duns Scotus kultuszát, 1993-ban a balti államokban tett apostoli látogatása során pedig Rigában jóváhagyta a XII. században élt Szent Maynard püspök kultuszának felújítását. Végül e statisztikai adatok nem lennének teljesek, ha nem kerülne említésre a Gyermek Jézusról nevezett Lisieux-i Szent Teréz egyháztanítóvá nyilvánítása Rómában, 1997. október 19-én.

Illendő megjegyezni, hogy a boldoggá avatások számos esetben kollektívek voltak, a Szentatya egyszerre avatott szentté vagy boldoggá több személyt vagy egyes csoportokat, egészen több száz személyig, különösen vértanúk esetében. Például 2001. március 11-én 233 spanyol vértanút, 2000. május 21-én 25 mexikói vértanút, 2000. október 1-jén 120 kínai vértanút, 1988. június 19-én 116 vietnámi vértanút, 1996. október 6-án 13 bizánci rítusú vértanút kanonizált, 1995. október 1-jén a francia forradalom 64 vértanúját avatta boldoggá, valamint az ukrajnai Leopoldovban 2001. június 27-én a kommunista egyházüldözés 27 bizánci rítusú vértanúját nyilvánította boldognak.

II. János Pál szentjeinek és boldogainak egyetemessége

Ha figyelembe vesszük a földrajzot és az életállapotok sokféleségét, könnyen szembetűnik a „kanonizált életszentség" jelenségének univerzalitása. A szentek több földrészről származnak és jól reprezentálják az egyetemes Egyházat; különböző fajokhoz, nemzetekhez, kultúrákhoz tartoznak, az Egyház és a társadalom legkülönfélébb rétegeihez. Az *Index ac status Causarum* legutolsó kiadása az 1999-es év végén táblázatot közöl, ami szerint II. János Pál eddig az időpontig 53 európait, 7 amerikait, 253 ázsiait kanonizált. A boldoggá avatások valamennyi földrészre kiterjednek. Ugyanezen időpontig a pápa 884 európai, 20 amerikai, 30 ázsiai, 5 afrikai és 1 ausztráliai személyt avatott boldoggá.

Szám szerint a missziók vértanúi a legfontosabbak és legsokfélébbek a keresztény életállapot szerint: püspökök, papok, szerzetesek, apácák, világiak, felnőttek és fiatalok. Elég csak utalni a három mexikói protomártír fiúra (Christobal, Antonio és Juan tizenévesek voltak, 1527–1529), a koreai (1839–1867) és a vietnami (1740–1883) vértanúkra és a lazarista szerzetes Jean-Gabriel Perboyre vértanúra, aki Kína földjén, 1840-ben ontotta vérét Krisztusért.

Időben közelebb állnak hozzánk Thaiföld mártírjai, a Kereszthez Ragaszkodók Kongregációjának apácái és egy világi katekéta 1940-ben adták életüket a hitért. A Szent Bernát-rendi szabályozott kanonok, Maurice Thornay pap Tibetben lett vértanú, 1949-ben. Ők arról tanúskodnak, hogy a Krisztus által a keresztény hívekre bízott evangelizálás örökös küldetés minden néphez, kultúrához, amit életáldozatok árán is teljesíteni kell.

A XVI. századi hitújítás vértanúi főként Angliában és Írországban számosak. 1987 óta Isten szolgáinak nagyjából százas csoportja lett boldoggá avatva az ottani társadalom legkülönbözőbb rétegeiből a pápa által. Ezek a boldoggá avatások tanúsítják, hogy a keresztény egység keresésének az évszázadában is hisz az Egyház a vértanúk kultuszának értékében, példájuk erejében és az egység előmozdításáért történő közbenjárásuk hatékonyságában.

A francia forradalom boldoggá avatott vértanúi eddig főként papok, szerzetesek és szerzetesnők, a keresztényüldözés sajátos jellege miatt, ami a francia egyházat sújtotta a XVIII. század végén. Ezeknek az ügyeknek Rómában lefolytatott eljárása viszonylag későn történt, politikai szükségszerűségek miatt. Mivel a katolikusok a XIX. században nehezen fogadták el a köztársaságot mint államformát a francia kormány 1886-1904 közötti antiklerikális politikája miatt, a forradalom áldozatainak boldoggá avatása olybá tűnt volna, mint az Egyház tiltakozása az állam ellen. A X. Piusz és XI. Piusz pápák által boldoggá avatottak a Rochefort kikötőjében horgonyzó hajóbörtönök papjai, vagyis Jean-Baptiste Souzy és társai, összesen 64-en, akiknek az eljárását II. János Pál pápa nemrég fejezte be. A forradalom vértanúi kettős üzenetet hordoznak: hűség Krisztushoz és hűség Róma Péter apostol által alapított Egyházához.

A nácizmus vértanúi közül még kevesen lettek boldoggá avatva, ám személyük a III. évezred küszöbén különösen jelentős: a ránk váró időszak egyszerre gazdag reményekben és terhes az ismeretlen fenyegetésektől, az ember kezében lévő pusztító erők miatt. A náci koncentrációs táborok után az etnikai tisztogatás úgy tűnt, végleg száműzetett. Márpedig nemcsak Afrika, Dél-Amerika, Ázsia voltak színhelyei hasonló

embertelenségeknek, hanem Európa is, mert újra, az 1990-es években színhelyévé lett olyan barbár tömeggyilkosságoknak, amelyekkel kapcsolatban jogos volt a remény, hogy a múlt kriptájának fedele végérvényesen rájuk csapódott.

Maximilián Kolbe ferences szerzetes esete, aki 1941-ben Auschwitzben halt meg, miután egy elkeseredett családapa helyét átvette az éhségbunkerben, különösen jelentős. Halála mint a felebaráti szeretet cselekedete jelent meg, és nem a katolikus hit elleni megtorló kivégzés, VI. Pál pápa mégis hitvallóként avatta boldoggá, vagyis azért ilyen minősítésben, mert a keresztény erényeket „hősies fokban" gyakorolta. Amikor esete újra lett értékelve szentté avatása miatt, Maximilián Kolbe „besorolása" módosítást nyert és kanonizálásakor, 1982-ben II. János Pál „vértanúvá" nyilvánította. A pápa ezzel a döntéssel a hagyományos tanítást erősítette meg: vértanúként meghalni nem más mint elszenvedni a kivégzést a katolikus hithez való hűséges ragaszkodás vagy a hithez kapcsolódó valamely erény miatt. Lévén a vértanúság az Isten iránti szeretet legfőbb jele, kitűnt, hogy Maximilián Kolbe ezt a szeretetet tökéletes módon megélte a Krisztusba vetett hit és az ehhez való ragaszkodás révén. Élete odaadásával a szeretet vértanúja lett, vagyis Krisztus abszolút szeretetének tanúja. Krisztus életét adta Isten és az emberek iránti szeretetből azért, hogy dicsőséges halálával az embereket megváltsa.

Szintén jellegzetes egyéniség a zsidó származású konvertita, majd karmelita apáca, Edith Stein, aki 1942-ben Auschwitzban lett mártír. Hűséges maradt azokhoz, akik közé született, katolizálásából nem akart magának előnyt csinálni. Kétségkívül hidat jelent a judaizmus és a katolicizmus között. Üzenete élőbb, korszerűbb, mint bármikor.

Michael Kozal, lengyel püspök Dachauban adta életét (1943), Marcel Callo francia világi hívő Mauthausenben szenvedett vértanúságot (1944), ők is fényes tanúságtétel hordozói. Marcel Callo azok a fiatalok közé tartozott, akiket kényszermunkára Németországba hurcoltak a Gestapo felügyeletével. Suhard bíboros és Rodhain abbé a Németországban dolgozó fiatalok számára klandesztin lelkészséget szerveztek. Max Gallo, cserkész, az ifjúsági eucharisztikus mozgalom aktivistája, más, öntudatos szervezett katolikus ifjakkal került a munkatáborba, baráti köröket hozott létre, apostolkodott társai között. A klandesztin lelkészeket és segítőiket a Gestapo emberei földerítették. Max Gallo 1944. szeptember 25-én halálos ítéletet kapott a következő megokolással: „A társai között végzett katolikus szervezkedéssel ártott a Birodalom biztonságának és a német nép üdvének."[1] II. János Pál 1987-ben hét mártír társával együtt boldoggá avatta.

Karl Leisnert Clermont-Ferrand püspöke, Mgr. Piguet a dachaui haláltáborban szentelte pappá, és alig múlt 30 éves, amikor Plannegben 1944. augusztus 12-én meghalt.

A déltengeri szigetek szülöttjei közül az első boldog különösen érdekes személyiség. Peter To Rot világi hívő, katekéta az Új-Guineai egyház első kanonizáltja. A japán hadsereg 1942 januárjában megszállta Új-Poretagne-t és a külföldi misszionáriusokat a japánok koncentrációs táborokba zárták. Peter lett a helyi misszió teljhatalmú vezetője. Teljesen e munkának szentelte magát: közös imádságok, felnőttek oktatása, keresztségek kiszolgáltatása, házasságoknál tanúskodás, betegek látogatása. 1943 márciusától kezdve a japánok,

[1] Y.-M. Hilaire - G. Cholvy: Histoire religiense... 1930–1988, III.p.102.

akik eddig nem bántották a bennszülötteket, keresztényellenes intézkedéseket hoztak: a falvak vezetőit maguk mellé állítva visszaállították a többnejűséget, amivel a bennszülöttek a katolikus hittérítők hatására már több évtizede fölhagytak. Peter ez ellen föllépett, s rögtön szembekerült a megszálló japánokkal és a velük kollaboráns bennszülött vezetőkkel. Két hónapig fogságban sínylődött, majd kivégezték két név szerint ismert japán katonatiszt és egy katonai orvos közbejöttével, 1944 júliusában, egy keddi napon. Ha a halál napjának dátuma bizonytalan is, a halál módja: injekció és az egyéb körülmények jól megőrződtek a szemtanúk emlékezetében.

Maximilián Kolbe, Marcel Gallo és társainak kanonizálására Rómában, a Szent Péter-téren került sor, a nácizmus többi áldozataira a pápa lelkipásztori körútjai során: Edith Stein Kölnben, Michael Kozal Varsóban és Peter To Rot Pápua-szigeten.

A keresztényellenes politikai rendszerek vértanúi sokan vannak, de 1988 óta – a boldoggá avatási per hosszúsága miatt – csak néhányan emelkedhettek az oltár magasába. Nevezetesen a spanyol polgárháború vértanúi, Michel Pro jezsuita vértanú Mexikóban (1927), Apor Vilmos győri püspök, akit püspöki palotájában szovjet katona lőtt agyon, mert védelmébe vette az odamenekült leányokat és asszonyokat. Ide tartozik Alojzije Stepinac bíboros, Zágráb bátor érseke, aki százával mentette a zsidók és a szerb ortodoxok életét. A kommunisták börtönébe került, majd onnan kiszabadulva, életét szülőfaluja plébániáján, háziőrizetben száműzetésben, fejezte be.

Sok boldoggá és szentté avatott van a katolikus társadalmi mozgalmak alapítói, jeles személyiségei között. A párizsi, 1997-es világifjúsági találkozón avatta boldoggá a pápa Fre-

deric Ozanamot, a híres „Szent Vince-konferenciák" alapítóját, a szegények nagy segítőjét, a párizsi egyetem híres professzorát, aki tanárságát papságaként, tehát elhivatottsággal élte meg. Az ő és más nevelők – például Don Bosco – tanúságtétele eleven tanítványaikon keresztül, akik alapítóik karizmájából részesülnek a szegények és a fiatalok szolgálatára.

II. János Pál különösen sürgeti a házaspárok ügyeinek előbbre vitelét, akik szerte az egész világban példaképei lehetnének a házaspároknak. A legutóbbi példa erre a Szent Péter-téren, 2001. október 21-én történt boldoggá avatása egy olasz házaspárnak, a nevük: Luigi Beltrame Quattrocchi és Maria Corsini. A pápa buzdítására keresik a hasonló, boldoggá avatható házaspárokat, így pl. Lisieux-i Szent Teréz szüleinek, a Martin-házaspárnak az ügye szépen halad előre.

Szentek és boldogok, az Egyház öröksége

A szentekkel és a boldogokkal II. János Pál a világ katolikusai számára rendkívül sokféle lelki örökséget, életszentségpéldát és tanúságtevést ajánl föl. Vértanúk, remeték, szerzetesek, apácák, egyháztanítók, misszionáriusok, uralkodók, teológusok, alapítók, papok, családapák és családanyák, házaspárok, a szeretet hősei, tudósok, írók, művészek, a társadalmi és politikai élet elkötelezettjei hatalmas emberi és keresztény tapasztalattal szolgálják az utókort. Ennek élénkebb érzékelése végett elég a történelmi helyzeteket megvizsgálni, amelyek keretei között éltek a boldogok és szentek. Az Egyházban folyamatosan megélt evangéliumról tanúskodnak a megkereszteltek előtt, akármilyen volt lis személyes helyze-

tük. Manapság, amikor számos keresztény eltávolodik saját egyházától és nem-keresztény spirituális hagyományokkal csapja be magát, főként távol-keleti eszmékkel és az ezredfordulóra mesterségesen gyártott zavaros tanokkal, akkor ez azért van, mert ők nem tudták felfedezni, s mi nem tudtuk velük felfedeztetni az Evangélium kimeríthetetlen gazdagságát.

Részint erre a kihívásra ad feleletet II. János Pál, ám főként a helyi egyházakat akarja megerősíteni a szentek és boldogok egykori életszínhelyén végzett kanonizációkkal. Ezt a pápaságot erőteljesen jellemzik a soha nem képzelt méretű apostoli körutak számos országban. Jónéhány helyi egyház magán viseli a pápa evangelizálásának jelét, hiszen az ő szülöttei közül, a helyszínen boldoggá vagy szentté avatottak ott maradnak és a keresztény életre serkentő példákként hatnak. A boldogok és a szentek személyeiben a pápa lelkipásztori tanítása nagyon is konkrét hivatkozási pontokra támaszkodhat. Következésképpen az egyedi példák közeli és családias jelleggel rendelkeznek, mert abból a kultúrkörből származnak, gyakran pedig még életföltételeikben is közel állnak a hívekhez, főként a legújabb idők boldogjai, szentjei. A lelkesedés, ami az *in loco* végzett boldoggá és szentté avatásokat körülveszi és jellemzi, a közösségi tudatban mélyen meggyökerezett szentek emlékezetének népies megnyilvánulása. A hívek ezeknek a szenteknek és boldogoknak az ismerős alakját gondosan őrzik emlékezetükben és hathatós közbenjárásuknak sok kegyelmet köszönhetnek. A helyszíni kanonizálás tehát egy-egy nemzet számára fontos lelkipásztori lehetőség-alkalom és segít megteremteni annak tudatát, amit az afrikai püspökök szinódusa „Isten–család–egyház" névvel illetett.

A szentek és a boldogok az emberiség öröksége

A szentek és a boldogok az emberiség számára is hatalmas örökséget jelentenek. Megtestesítik a civilizáció, a hűség, a szolidaritás, a hősiesség, a béke, a megbocsátás, a testvéri segítés értékeit, a lelkiismeret elsőségét, a felebarát és a természet tiszteletét, a birtoklással szemben a létezés elsőségét. Mert örökséget alkotnak. II. János Pál pápa szemében az életszentség nagy alakjai az Egyház történelmén túlmenően az emberiség történelmének legszebb lapjait elevenítik meg. Értékük fölötte áll a időnek, amint azt a jelenlegi pápaság folyamán kanonizált „nemzeti patrónusok" példája mutatja.

1980-ban, amikor Európa még két, egymással ellenséges tömbre oszlott, II. János Pál Európa addigi patrónusa, Nursiai Szent Benedek mellé társította Szent Cirillt és Metódot, a szláv népek apostolait, hogy aláhúzza Európa vasfüggönyök feletti egységét, ami közös kulturális örökségen nyugszik. Ez utóbbi termékenységéhez és kohéziójához nagyban hozzájárult a keresztény hit.

A pápa 1989. november 12-én a római Szent Péter-téren a csehszlovákiai kommunista párt vezetőinek jelenlétében megtapsoltatta a hosszú ideig bebörtönzött, majd szigorú háziőrizetben fogva tartott, az akkor nyolcvanas éveiben járó prágai érseket, Tomasek bíborost, Csehországi Boldog Ágnes (Árpád-házi unoka!), XIII. századi ferences apáca szentté avatása alkalmából.

A nyíltan antiklerikális Mexikó 1990. május 6-án örömmel fogadta az ország első vértanúi, a három fiú, Cristóbal, Antonio, Juan boldoggá avatását. Ők 1527–1529 között

Tlaxcalaban szenvedtek vértanúságot Mexikó evangelizálása kezdetén, s a három fiatal 450 éve töretlen népi kultusznak örvend.

Az újraevangelizálás

II. János Pál fontos szerepet tulajdonít az új szenteknek és boldogoknak a halaszthatatlan fontosságú újraevangelizálás során, hogy az Evangélium a mély változásoknak kitett kultúrák valamennyiét átjárja. A konzisztóriumra 2000. május 24-én egybegyűlt bíborosoknak a pápa arról beszélt, hogy ezek a kulturális változások új kérdéseket vetnek föl. Bizonyos országokban a keresztények kisebbségben vannak, mialatt a régen evangelizált országokban az elvilágiasodás folyamata tovább folytatja a keresztény hagyományok felőrlését. A mondializáció jelensége fémjelzi a nagy változást és előnyben részesíti a hittel szembeni relativizmust. A bioetika, a társadalmi igazságosság, a családi és a házastársi élet területein új kérdések bukkannak felszínre.[2]

A pápa az új kihívásokra válaszol az újraevangelizációval és ő maga is evangelizál a szentek és a boldogok segítségével, akik az Evangéliumot hősies és radikális módon élték meg. Ők a keresztény élet példaképei, s valamennyi megkereszteltnek az emberi élet legváltozatosabb feltételei között kell őket utánozni. Ők az „evangéliumi személyiségek", az „igazi keresztények", akikre hivatkozhatunk az újraevangelizálás során. Végső soron, a szentek és a boldogok a hiteles keresztény élet konkrét útjait mutatják nekünk. A szenteken

[2] AAS, 2000, pp. 622–623.

keresztül Krisztus folytatja jelenlétét a világban és az Evangélium kiárad a századokra.

A XX. század a vértanúk és a megszentelt élet szentjeinek százada

X. Piusz pápa 1903–1914 között 35 személyt avatott boldoggá, közöttük a 16 karmelita apácát és a 15 dominikánus vértanút, valamennyien európaiak. XV. Benedek 1914-től 1922-ig 17 nőt avatott boldoggá, közülük 15-en vértanúk, egy karmelita apáca, egy pedig családanya (Anna Maria Taigi), mindannyian európaiak. XI. Piusz 1922–1939 között 301 személyt avatott boldoggá, közöttük a francia forradalom 32 vértanú apácáját Orange városban, ekkorról két vértanút Aubenas-ból, egy etióp mártírt, 11 ferences rendi és maronita vértanút (Damaszkuszban gyilkolták le őket), a 191 ún. „szeptemberi vértanúkat" (Párizs, 1792), Noël Pinot Angers városából, egy konstantinápolyi mártírt, 107 angol vértanút és Vannes forradalmi vértanúját, aki Pierre-René Rogue. XII. Piusz pápa 1939-1958 között 118 boldogot avatott, közöttük van a 85 kínai vértanú, néhány világi kínaival, Laval 19 forradalmi mártír-áldozata, 9 rendalapító apáca és egy nem vértanú világi, a milánói Contra do Ferrini. XXIII. János pápa ötéves uralkodása (1958–1963) alatt két szerzetes-alapítót és egy kapucinus szerzetest avatott boldoggá, mindhárman olaszok voltak. VI. Pál tizenöt éves pontifikátusa (1963–1978) alatt 23 boldoggá avatást végzett, az új boldogok közül kettő vértanú, 20 szerzetesi intézmény alapítója és a fiatal nápolyi Nunzio Sulprizio, aki 13 évesen halt meg.

Ami a szentté avatásokat illeti, X. Piusz négy szentet kanonizált, valamennyien egyháziak. XV. Benedek egy férfit és két francia nőt avatott szentté, ez utóbbiak: Szent Johanna és Alacoque Szent Margit. XI. Piusz 33 boldogot avatott szentté, közöttük kilenc vértanút és a francia boldogok jelentős csoportját, akik: Lisieux-i Szent Teréz, Barat Szófia-Magdolna, Vianney Szent János, Eudes Szent János, Brébeuf Szent János, Fournet András-Hubert, Soubirous Szent Bernadett, Thournet Jeanne-Antide, Marillac Szent Lujza. XII. Piusz pápa 1939–1958 között 33 szentet avatott, közöttük három vértanút. A francia származású szentek az ő idején is megőrizték jelentőségüket: Marie de Sainte Euphrasie Pelletier, Jeanne-Élisabeth des Anges, Michel Garricoîts, Louis-Marie Grignion de Monfort, Jeanne de Lestonnac, Émilie de Rodat, Jeanne de Valois, Émilie de Vialar, végül Labouré Szent Katalin, Claret Szent Antal-Mária és Chanel Szent Péter. XXIII. János pápa tíz szentet kanonizált, közülük nyolc volt szerzetes vagy apáca, kettő püspök és mindössze egy francia: Pierre-Julien Eymard. VI. Pál pápa 83 szentet avatott, közöttük 67 vértanút. Az ugandai mártírokat saját országukban kanonizálta. Mellettük sorakozik a 4 jeruzsálemi vértanú (XIV. század) és az angliai hitújítás 40 áldozata. Montini pápa mindössze két franciát avatott szentté, két apácát, akik: Julie Billiart és Thérése Couderc.

II. János Pál pápa tehát a XX. század végén és a XXI. század elején a maga 1022 boldoggá és 400 szentté avatott vértanújával beilleszkedik abba a X. Piusz pápa által megkezdett sorozatába, akik hitükért vérüket ontották; és a jelenlegi pápa alatti váratlan, rendkívül gazdag gyarapodás bizonyítja a hit hősies tanúinak a hívekre gyakorolt vonzását éppen úgy, mint a katolikusok hol itt, hol ott, a földkerekség vala-

mely pontján mindig felbukkanó üldöztetését. Főként VI. Pál pápa óta a világegyház számára példaként ajánlott szentek valamennyi földrészt képviselik. Még ha Európa túlsúlyban van is, ez azért lehetséges, mert Afrika, Ázsia misszionáriusai európai származásúak. A maguk során azonban a fiatal egyházak is megmutatták gazdagságukat életszentségben.

Egyháztanítók

A Péter-utód pápa szolgálatát a boldoggá és szentté avatáskor két szinten gyakorolja: egyrészt, amikor a boldogok helyi és a szentek egyetemes kultuszát engedélyezi; másrészt, ritkábban, amikor valakit egyháztanítónak nyilvánít.

Bizonyos szentek esetében, akiknek az életszentsége és tanítása kiemelkedik a többieké közül, az Egyház legfőbb tanítóhivatala elismeri, hogy egyháztanítók. Gelasius pápa, Nagy Szent Gergely, Beda Venerabilis határozták meg a „tanító" cím tartalmát, amelyről az Egyház szolgálatára álló karizmák között már Szent Pál apostol is szól (Ef 4,11; I.Kor 11,29). Keleten a Egyház hamar elismerte egyháztanítóként Naziánzoszi Szent Gergelyt, Aranyszájú Szent Jánost, Nagy Szent Vazult és Szent Atanázt. Nyugaton VIII. Bonifác 1295-ben ismerte el egyháztanítóként a négy atyát: Nagy Szent Gergelyt, Szent Ágostont, Szent Ambrust és Szent Jeromost. 1567-ig kellett várni, amikor V. Piusz pápa ezzel a címmel felruházta Aquinói Szent Tamást, és föladta az „ókoriság" kritériumát, hogy hivatkozhasson a szentek tanításának történelmi jelenlétére és fontosságára.

XI. Piusz pápa négy szentet nyilvánított egyháztanítóvá. 1925-ben Canisius Szent Péter, a németek XVI. századi

apostola, a híres katekizmus szerzője nyerte el e címet. 1926-ban a pápa egy misztikust, Keresztes Szent Jánost nyilvánította egyháztanítóvá, aki Avilai Nagy Szent Teréz munkatársa volt a karmelita rend reformja során. 1931-ben Nagy Szent Albert emelkedett az egyháztanítók sorába, aki Kölnben és Párizsban tanítván, Aquinói Szent Tamás tanára volt a XIII. században. XII. Piusz pápa 1946-ban a fölöttébb népszerű Páduai Szent Antalt tüntette ki e címmel; akiről kevesen tudják, hogy korának tüzes szónoka volt. XXIII. János pápa 1959-ben a XVI. században élt olasz kapucinust, Brindisi Szent Lőrincet állította az egyháztanítók sorába, aki a kapucinus rend élén komoly harcot vívott német területeken a protestáns hitújítás ellen.

VI. Pál pápa egészen eredeti döntése volt két női szentet is felruházni e címmel, Nagy Szent Terézia és Siénai Szent Katalin az érintettek. Az első a karmelita rend megújítása mellett érdeméül tudhatja be misztikus írásait, melyek lelkiségének egyetemes hatást biztosítottak. A második pedig még írni sem tudott, ennek ellenére lelki kisugárzása még az Avignon városában tartózkodó pápákra is hatással volt a XIV. században.

II. János Pál pápa 1997-ben Lisieux-i Szent Terézt sorolta az egyháztanítók közé, két évtizednyi elmélyült kutatás és a világ minden pontjáról érkező kérések sokasága alapján. Ehhez VI. Pál teremtette meg a lehetőséget, amikor 1970-ben két női szentet, amint már szó esett róla, egyháztanítóként elismert. Azonban ő volt az is, aki 1972-ben Kis Szent Terézzel kapcsolatban minden kérelem felülvizsgálatát megszigorította, s ekkor úgy tűnt, a „rózsaeső szentje" soha nem lesz egyháztanító. A következő esztendőben a későbbi bíboros, Gabriel-Marie Garonne újra fölvetette ennek lehetőségét

egy, azóta híressé vált konferenciabeszédében.[3] II. János Pál pápa 1980. június 2-án Lisieux-be zarándokolt. Ezt jelzésként fogadta a karmelita rend és a francia püspöki kar egyaránt. Számosan csatlakoztak e két intézmény kezdeményezéséhez, amely Lisieux szentje halálának századik évfordulójával új lendületet kapott. Maga, Kis Szent Teréz is meg volt győződve tanítói hivatásáról, amellett, hogy „kicsiny lélek" maradt. Éppen ezt az eszmét kellett terjesztenie. Az önéletrajzának sikere mutatja igazán befolyásának nagyságát és bizonyítja, hogy a szentek a maguk módján teológusok. Szent Teréz a Szeretet-Isten, a Háromságos Isten misztériuma felé vezeti az olvasót, hogy Krisztus által a Lélekben eljusson az istenfiúság méltóságára. Szent Teréz „kis útja" szabad ráhagyatkozás Isten irgalmas szeretetére. Ez a lelki tanítás erős teológiai alapokon nyugszik és az újraevangelizáció teológiai dimenzióit gyarapítja, amelyek nélkül az Evangélium nem tudná megérinteni az emberek szívét.

A II. Vatikáni Zsinat nyomán

Az Egyház tiszteli a szenteket és kéri közbenjárásukat, de mindez rajtuk keresztül a szentség ősforrásának, az egyedül szent és tökéletes Istennek szól. A szentek annyiban érdemlik meg a hívők tiszteletét és szeretetét, amennyiben rajtuk keresztül maga Isten cselekszik. A szentek ünnepeit a Mindenszentek ünnepe koronázza meg, amikor az Egyház az életszentséget Istentől kapott ajándékként szemléli és Szűz

[3] Informatio, Congregatio de Causis Sanctorum, 1997, p. 51.

Mária hálaénekének szavaival ad hálát: „Nagy dolgokat cselekedett velem a Hatalmas, szent az Ő neve!"

Amikor Isten népe a szenteket ünnepli, Isten győzelmének diadalát üli és az Egyház szentségének misztériumán örvendezik.

II. János Pál egyike a II. Vatikáni Zsinat atyáinak, akik a *Lumen Gentium* dogmatikus konstitúció szavaival segítettek újra fölfedezni az életszentségre szóló egyetemes meghívást. Ugyanezt hangsúlyozta a pápa a *Novo Millennio Anno* kezdetű, évezredet nyitó enciklikájában: Minden hívőnek törekednie kell a szeretet tökéletességére.

Fordította: Török József

BERNARD ARDURA a Pápai Kulturális Tanács titkára

Elio GUERRIERO

ÚJ SZENTEK, AVAGY AZ EGYHÁZ FIATALSÁGA

„Láttam, hogy a szent város, az új Jeruzsálem alászállt az égből, az Istentől. Olyan volt, mint a vőlegényének fölékesített menyasszonya" (Jel 21,2). Ismerjük a Jelenések könyvének ezt a versét és tudjuk, hogy az Egyház lényegi jegyeinek egyike a szentség, ugyanígy, mint az egység, a katolikusság és az apostoliság. Ám a szentség nem csak objektív és eszkatológikus minősége az Egyháznak, hanem az Egyházban mindig jelen lévő Lélek kiosztja a szentségeket a „szent" hívők különböző egyházi közösségeinek és ezekben nem szűkölködik. A szentek arcán éppen úgy, mint Szűz Mária arcán Krisztus szentsége ragyog. Életük tanúskodik Isten szeretetéről, az Egyház fiatalságáról, szépségéről. Néhány gondolatot szeretnék papírra vetni az életszentség és a fiatalság közötti kapcsolatról az Egyház életében.

A szentek az Egyház életében

Hubert és Jean van Eyck csodálatos festménye – *A misztikus Bárány* – Gand város Saint Bavon-templomában számomra a szentek közösségének (régi magyar szóval: egyességének) a legszebb vizuális megjelenítése. Nemcsak a festé-

szetnek az egyik legnagyobb alkotása, hanem a teológiának is. Van Eyck, akit egy régi bírálója *litterarum nonnihil doctus* címmel illetett, kiválóan képzett volt biblikus és teológiai téren. Jól ismerte a Jelenések könyvét, amelyből műve inspirálódott. Íme, két szövegrészlet, amelyekre a festőművész gondolt: „És akkor hallottam, hogy a trón felől megszólal egy harsány hang: Nézd, ez az Isten hajléka az emberek között. Velük fog lakni és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten lesz velük" (Jel 21,2–3). A következő fejezetben pedig ez áll: „Átok többé nem lesz benne. Az Isten és a Bárány trónja áll majd ott, és szolgái hódolnak neki. Látni fogják arcát, és a homlokukon lesz a neve" (Jel 22,3–4). Van Eyck ezt a két részletet jelenítette meg, amikor az oltárt egy csodálatos frissességű mező közepére állította, ahonnan a szépség szétárad. Az oltáron a győztes Bárány áll, angyalok seregei veszik körül, akik bemutatják neki a dicséret áldozatát. A kép négy sarkában a szentek sorakoznak, bekapcsolódva a dicséret liturgiájába; misztikus *inbilatio* sodorja magával őket. Maga az élettől „majd kicsattanó" természet is részt vesz ebben az egyetemes zsolozsmázásban. A szentek négy elkülönült csoportra (vértanúk, hitvallók, szüzek, tanítók) oszlanak, a négy égtáj irányában elhelyezve, tehát az egész földkerekség valamennyi emberét képviselik. Fénylő szimbólum, amit a végtelenségig lehetne részletezni; Van Eyck megfestette a szenteknek az Egyház életében játszott szerepét, és ennek köszönhetően a következőket lehet mondani:

1. A szentek részt vesznek a *iucunda laudatio*-ban, Istenhez és Krisztushoz válnak hasonlatossá, hangjukat és személyüket a Báránynak adják.

2. A szentek nem „csodadoktorok". Sajátos küldetéssel rendelkeznek, az Egyházat és a civil társadalmat kell építeni-

ük. Kölcsönözzünk hasonlatot a művészetek világából: ők ezernyi mozaikrészecskék, amelynek egésze az Egyház arcát széppé és fiatallá teszi.

3. A szentek az Egyházat építik, eközben azonban nem veszítik el egyéniségüket és sajátos karizmájukat. A művész ezért ábrázolja valamennyi szent arcmását, tekintetét, ruházatát oly nagy részletességgel és meglepő hűséggel.

A vértanúk és a legújabb szentek százada

A híres jezsuita német hagiográfus, Walter Nigg 1973-ban tett közzé egy kötetet, amelynek címe: *A szentek visszatérnek*. A liturgikus reform kellős közepén, amikor számos szent ünnepét egyszerűen megszüntették, provokációra lehetett gondolni. Ám az Egyház életében azóta bekövetkezett események őt igazolták. Csak néhány állomását idézném föl a szentek újbóli térfoglalásának. Az e téren végbement megújulás eleinte néhány fontos évforduló megünneplésével kezdődött. 1980-ban Szent Benedek születésének 15. centenáriumát, 1981–1982-ben pedig Assisi Szent Ferenc születésének 8. centenáriumát ünnepelték. Az érdeklődés akkora volt mindkét esetben, hogy megszületett az AISCA, vagyis *Associazione italiana per la storia del culto dei santi*, amely száznál több, a hagiográfiával foglalkozó egyetemi tanárt tömörít. Az egyesület minden évben kongresszust rendez és bibliográfiát ad ki. Sorozatok indultak, amelyekből a legfontosabbak kerülnek említésre időrendben az első a *Histoire des saints et de la sainteté chrétienne*, tíz kötetben, a 11. index, 1986-ban franciául, 1991-ben olaszul jelent meg.

Ez után a *Grande Libro dei Santi* következett (San Paolo, 1998). E mű a katolikus hagiográfia megújulását jelzi, noha nem éri el a klasszikusnak számító *Bibliotheca Sanctorum* sorozat méreteit. A legutolsó ilyen típusú mű az *Enciclopedia dei santi* (Citta Nuova, 1998), amely a keleti egyházak szentjeit is hozza bőséggel.

II. János Pál pápa a harmadik évezredet meghirdető apostoli levelében kifejezetten említi a vértanúkat, mondván: „A második évezred végén az Egyház ismét a vértanúk egyházává lett ... Ez olyan tanúskodás, amit nem szabad elfelejteni." Ennek nyomán született *Luigi Accattoli* tollából: *Nuovi Martiri. 393 storie Cristiane nell Italia di oggi.* A híres újságíró a XX. század olasz szentjeinek a történeteit a következő csoportokba illesztette: a missziók vértanúi, a zsidómentés vértanúi, a népirtások vértanúi, az emberi méltóság mártírjai, a szeretet vértanúi, az igazság vértanúi, a női méltóság vértanúi. Andrea Riccardi műve: *Il secolo del martiro* (Milánó, 2000) levéltári tudós kutatás műve az új vértanúkról. Levelek, vallomások, hivatalos nyilatkozatok a világegyház számos intézményétől. E könyv a XX. századi vértanúk glorilégiuma: a szovjet, a náci, a mexikói, a spanyol, az afrikai, az ázsiai kereszténygyűlöletek áldozatai sorakoznak és tanúskodnak a legszegényebbek, legelnyomottabbak iránti keresztény szolidaritásról. Végül meg kell említeni a Bose közösség rendhagyó művét: *Il Libro dei testimoni*, amely vakmerő vállalkozás. A különböző keresztény felekezetek mártírjairól szól és a *holocaust* áldozatai emlékének ajánlja azzal a reménnyel, hogy a jószándékú emberek képesek együtt küzdeni a bálványimádás ellen. Liturgikus struktúrája azonban kérdéseket vet föl: vajon május 27-én Kálvin, szeptember 28-án Konfucius zsolozsmáját kell imádkozni? S hogyan

lesznek „szentté" azok, akiknek a felekezete nem ismeri a kanonizációt? Edith Steinről a könyv elmondja, hogy apáca volt, de katolikus hitre téréséről hallgat. Ezen hiányosságok, kérdőjelek ellenére említendő mű.

Az új szentek

II. János Pál pápa a boldogok és szentek sokaságát adva az Egyháznak, a helyi egyházak közösségeit ráébresztette arra, hogy saját szentjeikkel többet törődjenek, őket buzgón tiszteljék, életüket ismerjék, tanulmányozzák. A szentek új nemzedéke jelent meg; szép, fiatal, megragadó nemzedék; mint egy orgona jól hangolt sípjai; közöttük számos népies alak, mint az egyháztörténelem első századaiban. Vagyis először Isten népe ismerte föl bennük az Evangélium fénysugarát. Az egyik új szent, a bizánci rítusú pap, Alexander Men mondta. „A kereszténység még csak most kezdődött. (...) Krisztus számos szavát még nem értjük igazán." Az új szentek az Evangélium örök újdonságáról tanúskodnak, eddig még meg nem tapasztalt lehetőségekről szólnak. Az Egyház előtt az új évszázad, évezred küszöbén új távlatokat nyitnak, remény csillog a tekintetükben. Íme, közülük néhányan.

Alexander Men atya, az orosz kereszténység újjászületésének munkása a 80-as években, 1990. szeptember 9-én lett vértanú, amikor a szent liturgia végzéséhez készülődött. A különböző orosz keresztény közösségek különbségtétel nélkül a keresztény ifjúság tanúságtevőjévé vált; Izaiás-féle őrszem, aki látta napjaink sivatagában megnyílni az utat, amelyre mind több fiatal lépett Krisztus hívására.

A jó János pápa (XXIII. János), aki kortársaihoz oly szívhez szólóan tudott beszélni evangéliumi egyszerűsége, Krisztusba vetett bizalma miatt ma is köztiszteletnek, közszeretetnek örvend.

Dom Tonino Bello, a kötényes püspök – mert lefordíthatatlan szójátéka szerint az Úr ácsköténytt hordott – új eszményképet kínál a püspökök, papok, hívek számára az igazi lelkipásztorról.

Joseph Mayr-Nusser, Bolzano vidékén az egyházmegyei *Actio Catholica* vezetője, boldog férj és apa, kisfia mindössze egy éves, amikor az SS be akarta sorozni, hogy Németországba hurcolja. Eskütételkor megrettent társai és a tisztek előtt kijelentette: „Parancsnokom, én nem tudok esküt tenni Hitlernek Isten nevében, mert hívő katolikus vagyok." Mayr-Nusser a totalitárius náci rendszerrel szembeszegülő katolikusok egyik megtestesítője.

Mat Marija Szkobcova fiatalon a szentpétervári szimbolista festők szalonját látogatta. Túlélve forradalmat, totalitárius rendszert, kétszer férjhez ment, gyermeki születtek. Párizsba került, megtért, apáca lett. Zsidók mentése miatt deportálták, a ravensbrücki koncentrációs táborban halt meg, a szeretet mártírjaként.

Gianna Beretta Molla, orvosnő, negyedik gyermeke szülésébe halt bele. Vállalta a veszélyt, amit előre ismert, de az emberélet szent volt előtte már magzati formában is. Martini bíboros a hétköznapok szentjének nevezte.

Benedetta Bianchi Porro a *paradoszisz* vértanúja, a hit teljes dimenziójának továbbadása értendő a görög szón. A szenvedés keresztény és emberi tartalmát fölfedezve tudott örülni az életnek, noha az állandó fájdalmaktól egy percre sem szabadult. Benedetta az új szentek koronájában drága-

kő, amelyet a szenvedés csiszolt szépségesre: a lélek és test fájdalmai között is igent kell mondani az életre és Istenre, aki az életet adja.

Befejezés

Végezetül visszatérek van Eyck megidézett képéhez. A festmény a maga bonyolult gazdagságában láthatóvá teszi a téren, időn keresztül vándorló emberiség végső célját: „Atyám, elérkezett az óra. Dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged. Hatalmat adtál neki minden ember fölött, hogy akiket neki adtál, azoknak örök életet adjon" (Jn 17,1–2). Ez a végső közösség, a megérkezés a végső hazába, a mennyei Jeruzsálembe, ahol a ember testvéreivel egynek tudhatja magát, amint az Atya és a Fiú is egy. Az új szentek serege szépség és termékenység jele az emberiség vándorútján járó Egyház számára. Az új szentek által megélt szenvedések nem az értelmetlenségre, a semmire nyíló ablakok, hanem a Golgotára néznek. Az új szentek megújítják az Egyház köntösét, megszépítik arcát. Iván Karamazov megtagadta azt a világot, amely egy kisded (ti. a betlehemi!) szenvedésére épül. Az új szentek nemcsak elfogadják a tovább folytatódó szenvedést, hanem abból élnek, mint Isten akaratából.

Fordította: Török József

ELIO GUERRIERO a *Communio* olasz változatának szerkesztője.

GÁL Ferenc

A SZENTEK KÖZÖSSÉGE

Az apostoli tanítás a megigazult emberről azt mondja, hogy Krisztushoz tartozik, őt ölti magára, az ő testének tagja. Krisztuson keresztül van közösségünk az Atyával (1Jn 1,4), és a Szentlélekkel (2Kor 13,13). A Krisztushoz való tartozást a halál sem szakítja szét. Ő helyet készít az ember számára az Atya házában (Jn 14,3), a kereszten azzal vigasztalja a megtérő gonosztevőt, hogy még ma vele lesz a paradicsomban, ezért kíván az apostol is elköltözni, hogy az Úrral legyen (Fil 1,23). Krisztus országa itt kezdődik, de odaát teljesül. Országának tagjait ő maga tartja össze és szenteli meg, s ezt a túlvilágra átnyúló közösséget mondjuk a szentek egyességének. Számunkra ez is az Istennel való találkozás alkalma és eszköze.

A vallástörténeti emlékek azt mutatják, hogy a szent elsősorban valami magasabb rendűt, titokzatosat jelentett, nem okvetlenül erkölcsi magatartást. Az Ószövetségben Isten szentsége azonos világfelettiségével. De itt már a szónak erkölcsi vonatkozása is van: aki szent, az jóságos, irgalmas, utálja a bűnt. Tárgyak és személyek annyiban lehetnek szentek, amennyiben Istennel kapcsolatba kerülnek, amennyiben Isten *lefoglalja őket a maga számára.* A szentek közösségének is ez az első jelentése: „Nincs semmi elmarasztaló ítélet azok ellen, akik Krisztus Jézusban élnek" (Róm 8,1). Itt együtt van az emberi lét megszentelése a Krisztussal fennál-

ló kegyelmi kapcsolat alapján és a belőle folyó magatartás: aki megkapta ezt a megszentelődést, annak Krisztus példáját kell követnie.

A hit és a keresztség beoltja az embert Krisztus titokzatos testébe, ezen az alapon az apostolok a hívőket szenteknek nevezik. Isten lefoglalta őket magának, hogy a földön hirdessék dicsőségét, irgalmát, viszont ok is Istent választották életük céljául. A teológia később a szentek egyességét úgy fogalmazta meg, hogy abba beletartozik a földi küzdő egyház, a mennyei győzedelmes egyház és tagjai azok is, akik a halál utáni tisztulás állapotában vannak. A Krisztusban való összetartozás olyan szoros, hogy *kegyelmi javainkat megoszthatjuk* egymással. Hiszen Isten országának alaptörvénye és egyben az emberi élet alapvető követelménye a szeretet, ez pedig az élet megosztását követeli. Ezért valljuk, hogy a dicsőül szentek közbenjárnak értünk, nekünk pedig jogunk van kérni pártfogásukat. Amikor kéréssel fordulunk hozzájuk, az nem alacsonyabb rendű emberségünk kifejezése, nem is okvetlenül annak megvallása, hogy mi még a „siralom völgyében" járunk, hanem a célhoz jutott testvérek megszólítása. A II. Vatikáni Zsinat a szentek tiszteletéről szólva azt mondja, hogy bennük Krisztus húsvéti misztériuma már megvalósult, ezért nem a sajátjukból adnak, hanem részesednek Krisztus egyetemes közbenjárói tisztében s így esdik ki a kegyelmi javakat számunkra. Mivel ok már célhoz értek, mi nem adhatunk nekik semmit, de szeretetünket igazolhatjuk tiszteletükkel. Továbbá felajánlhatjuk érdemszerző tetteinket, imáinkat, az eukarisztikus áldozatot azokért, akik a halál után nem juthattak azonnal a teljes boldogságra, mivel életük utolsó pillanatáig sem alakult ki bennük a teljes odaadás Isten ügyének, vagyis nem egészen tiszta bennük a szeretet.

A vallásos élet szempontjából azonban fontosabb, hogy a szentek közösségét *földi viszonylatban* hirdessük és valósítsuk. A megváltás egyetemességéből következik, hogy minden ember meghívást kapott ebbe a Krisztus fősége alatt álló közösségbe. Mivel maga a kegyelmi megigazulás nem látható, azért külsőleg nem is lehet az embereket két csoportra osztani. Hiszen a kifejezett hiten és keresztségen kívül az úgynevezett vágykeresztség is megigazulttá teheti az embert. Ettől függetlenül azonban a hívok közösségének úgy kell viselkednie, hogy bizonyságot tegyenek a szentek egyességéről. A kegyelmi megszentelés ugyan nem mentesít az emberi gyarlóságtól, nem biztosítja a bűntől való mentességet, azért az Egyház nemcsak a szentek egyessége, hanem egyúttal a bűnösök közössége is. Krisztus előre megmondta, hogy lesz benne bűn, botrány, hatalommal való visszaélés, gondatlanság. Azért ajánlotta a virrasztást, a bűnbánatot, a jótetteken való kitartást. Már az apostol így intette azt a kis közösséget, amelyet még a kezdeti lelkesedés is ösztönzött: „Fojtsátok el magatokban, ami földies: az erkölcstelenséget, a tisztátalanságot, az érzéki vágyakat, a bűnös kívánságokat és a kapzsiságot ... hagyjátok el a haragot, gyűlölködést, rosszindulatot, átkozódást és az ocsmány beszédet. Ne hazudjatok egymásnak. Vessétek le a régi embert szokásaival együtt és öltsétek föl az újat, aki állandóan megújul teremtőjének képmására a teljes megismerésig" (Kol 3,5–10). Más helyen ezt kéri: „Feddjétek meg a nyughatatlanokat, bátorítsátok a kislelkűeket, gondozzátok a betegeket, tanúsítsatok mindenki iránt türelmet. Ügyeljetek, hogy senki ne fizessen rosszal a rosszért, hanem törekedjetek mindig jót tenni egymással és mindenkivel (1Tessz 14–15).

Kétségtelen tehát, hogy a hívok közössége befelé köteles megmutatni valamit *Isten országának dinamizmusából*, az

igazságosságon, szereteten és összetartáson alapuló boldogságból. Ugyanakkor nem lehet elzárkózó közösség, hiszen a szeretet, a megbocsátás, a szolgálatkészség mindenkivel szemben kötelezi. Missziós ereje is ebben rejlik. Ha igazolni tudja, hogy a hit a legnemesebb emberi erőket állítja sorompóba, azzal hitelt szerez az evangéliumnak.

De itt még jelentkezik egy elvi kérdés, ami igazában csak a modern világban vált teológiai problémává. Azelőtt a világ egyenlő volt a „természettel", amelyben az ember élt, dolgozott, szenvedett és meghalt, s amellyel szembeállította a természetfölötti világot, amely majd ennek a világnak az elmúlása árán kialakul. De ma a ember alakítja a világot. A technika egyre inkább együttműködésre készteti az emberiséget, azért a fejlődő világ elé gigantikus célokat lehet tűzni. Nem csoda, ha megnőtt a földi élet jelentősége és jelentkezik a kérdés, hogy *mi a történelem igazi célja.* A kinyilatkoztatás beszél a jelen világ elmúlásáról és feltámadásáról. Csak a természet megy át ebbe a megdicsőült állapotba vagy az is, amit az ember alkotott? Más szóval kifejezve: ez a világ csak küzdőtér, ahol kipróbálnak bennünket és ahol alkalmunk van az erkölcsi erények gyakorlására? Ha csak ennyi az embernek a világhoz való kötöttsége, akkor a szentek közössége sem lehet más, mint egymás támogatása abban, hogy megőrizzük magunkat a világ szennyétől.

Viszont ha mindaz átmegy az örökkévalóságba, amit az ember nemesebb motívumok alapján alkot, akkor a szentek közösségének földi feladata is van: *a földi értékek kifejlesztése és megszentelése.* Ha komolyan vesszük a teremtő Isten felhívását, amely az embert arra szólította, hogy uralkodjék a természet erőin, és ha komolyan vesszük Krisztus példáját, aki dolgozott, tanított, vigasztalt, gyógyított, vagyis az-

zal tett tanúságot Isten országának jelenlétéről, hogy az igazságosságot és a szeretetet vitte győzelemre, akkor nem kétséges, hogy a szentek közösségének tana földi viszonylatban komoly kötelességeket ró ránk: Olyan környezetet kialakítani, ahol az emberek Isten gyermekei módjára élhetnek. A szeretetet szűk korlátok közé szorítja, sőt meghamisítja az, aki csak alamizsnában, jó szóban, töredelemben látja a megvalósítását. A szeretet benne van a közösségért vállalt munkában, a kötelességteljesítésben, a tudomány, művészet, technika nemes céllal történő fejlesztésében, az elnyomottak, az elmaradottak, tudatlanok jogainak támogatásában. Biztos, hogy az ember mindig ember marad, tehát lesz bűn, botrány, igazságtalanság, baj és betegség is, azért a túlvilág reménye ad erőt ott is, ahol már nem találunk segítséget, de Krisztus ezt a túlvilági reményt a földi helytálláshoz kötötte: „Éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok, jövevény voltam és befogadtatok, mezítelen voltam és felruháztatok, beteg voltam és felkerestetek, börtönben voltam és meglátogattatok" (Mt 25,36). Ezt a tevékenységet kell a mai technika és civilizáció követelményeinek megfelelően megvalósítani. Amikor imával és a szentségek vételével erősítjük magunkban a Krisztushoz fűző kegyelmi kapcsolatot, annak is az a célja, hogy több legyen bennünk a tettrekészség, a szolgálat, a lelki erő, a kezdeményezés, az önzetlenség, a türelem, az önfeláldozás és a jóakarat. A szentek közössége csak úgy válik üdvtörténeti tényezővé, ha a földi Egyház ilyen formában is tanúságot tesz róla.

BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ

A század eleji Magyarországon – emberileg szólva – az uradalmi cselédnek éppúgy szinte lehetetlen volt szentté lennie, mint a mágnásnak. Hallatlan bátorság és erkölcsi erő kellett ahhoz, hogy valaki áttörje a „felső kaszt" korlátait és mindenáron hasznos, segítő életet akarjon élni, Istent és embertársait szolgálva. Batthyány-Strattmann László hercegnek ez felsőfokon sikerült. Méltó és igazságos, hogy a „magyar szentek évében", amely egyúttal az ő születésének századik, halálának pedig negyvenedik évfordulója, megemlékezzünk róla.

Családja a századok során államférfiakat, püspököket, törökverő hadvezéreket és nemzeti vértanúkat adott az országnak. Anyja is Batthyány-vér: Batthyány Ludovika grófnő. Korán, alig tízéves korában veszíteti el. De az édesanya a sírból is gondoskodik fia vallásos neveléséről: az ő kívánságára kerül az ausztriai Kalksburg jezsuita intézetébe. Később apja hazahozza a kalocsai testvériskolába, hogy anyanyelvében se legyen gyengébb, mint a németben. A gyermek mindenütt otthon találja magát, mert eszes, sokoldalú érdeklődésű,

mozgékony, vidám. Idejéből a komoly tanulás mellett éppúgy telik iskolás csínyekre, mint társai segítésére. Már ekkor önkéntes orvosként futkos körül a hálószobákban és tanácsaival, gyógyszereivel, hol dédelgetéssel, hol hátbaütéssel gyógyítgatja beteg pajtásait. De nemcsak a testükre volt gondja. Diák a diáknak jó barátja tud lenni, s egy-egy előrehaladottabb lelkiségű társ sokat segíthet úgy, hogy arról nem tud senki más.

Nevelői jó munkát végeztek: nagyobb éhségeket ébresztettek föl benne, mint amit kora és társadalmi osztálya egykönnyen ki tudna elégíteni. Undorral tölti el az üres társadalmi konvencionalizmus. Ő nem akarja így elvesztegetni az életét. Először a gazdálkodás merül föl előtte mint legközvetlenebb cél. Húszéves korában beiratkozik a bécsi gazdasági főiskolára. De ezt hamarosan abbahagyja. Hazatér és leszolgálja önkéntesi évét a huszároknál. Aztán visszamegy az egyetemi városba és a bölcsészetre iratkozik be. Diáktársa és későbbi életírója, Baradlai János följegyzi, hogy az egyetemen – ahol akkoriban néhány bécsi bárón kívül nemigen akadt mágnásfiú – a hallgatók összesúgtak mögötte: „Ez a gróf »Padjani« kiváló koponya, de egyáltalán nem büszke magára." Kémiát tanul, a társas élettől távol tartja magát, annál többet járkál a városban, s az ápolt, kulturált környezetben hamarosan észreveszi a betegeket, a nyomorékokat, a koldusokat is. És tudja: odahaza, sőt az ő jövendő birtokain is még több van belőlük.

Mikor 1896-ban a bölcsészet doktoraként hazatér és apja átadja neki a horti, köpcsényi és oroszlámosi uradalmat, elhatározza, hogy a köpcsényi kastélyban szegénykórházat rendez be. Húsz ágyat állít és egy orvost szerződtet a bete-

gek gondozására. De csakhamar rájön: ez olyan „birtok", amely mellett nem lehet csak úgy elkocsikázni és nem elég, ha beszámol róla a számtartó: ennyi százalék a gyógyulás, ennyi a halál.

Batthyány-Strattmann László nem írt emlékiratokat, naplót, vallomásokat. Nem tudjuk, milyen belső tapasztalatokon és vívódásokon ment át ez a sokvágyú, sokfelé érdeklődő fiatalember, aki gyártott már cipőpasztát, fogkrémet, haj- és szájvizet, aki a csillagászathoz és a zenéhez is értett, megtanul órákat javítani és autót vezetni, komoly természetismereti jártassága volt – és a végén a világ legegyszerűbb szavaiban találta meg életcélját: „Beteg voltam és meggyógyítottál." Csak azt tudjuk, hogy 27 éves korában visszamegy Bécsbe és háromévi kemény munkával megszerzi az orvosi oklevelet. Most már átveheti kórházának vezetését, amely időközben a feléje tolongó nyomor nyomásától máris megnőtt. Nagyobb, higiénikusabb helyre van szükség. Egy új, 120 ágyas kórház épül tehát a faluban, a modern és keresztény értelmezésű népjólét jegyében. Nem sajnálja a költségeket, mint ahogy az idejét sem a tanulásra. Mert tudása még most sem elég. Szembetegek, vakok jönnek a kórházba és nincs, aki segítsen rajtuk. Újabb szigorlatok, fáradságos klinikai munka, s nemsokára megszerzi a műtősebészi képesítést. Élete derekán célhoz ért.

És megkezdődik a szóbeszéd a „csodatevő hercegről", aki ingyen operál minden szegényt, s csak azokat operálja szívesen, hisz a gazdagoknak úgyis akad orvosa. Aki olyanoknak adja vissza szeme világát, akikről más orvosok már lemondtak. S ráadásul még adót is fizet az államnak a saját kórházában betöltött főorvosi állása után ... Sereglenek az embe-

rek Sopron, Moson, Pozsony megyéből, de a szomszédos Ausztriából is. Az államvasutaknak 1903-ban külön hajnali járatot kell indítani errefelé. A főorvos – aki ilyenkor már a miséről érkezik a kastély kápolnájából – egész nap vizsgál, intézkedik, operál. Csak akik nagyon megfigyelik a kezejárását, azok veszik észre azt a pillanatnyi megállást a késsel, amikor keresztet vet a beteg szemére. Hogy nem fogad el tiszteletdíjat, az természetes. Az ápoló nővéreket is tilos megajándékozni. Ha valaki mindenáron adni akar, arra kéri, juttassa a szegényeknek. Ő viszont annál bőkezűbben látja el betegeit, és nem bocsátja el ajándék nélkül.

S a segítő szeretetnek ez a megszállottja nem valami szomorú magányos, aki „ebben éli ki magát". Még 1898-ban feleségül vette a tiroli Coreth Mária Terézia grófnőt. Ebből a házasságból tizenhárom gyermek született, s 11 belőlük fel is nőtt. Egymagában is élethivatás ennyi gyermeket irányítani, nevelni. És ő nem vonja ki magát karitász-szólamokkal családi kötelességei alól. Jól ismeri az apostol szavát: „Aki övéinek, főleg házanépének nem viseli gondját, az megtagadja hitét és rosszabb a hitetlennél" (1Tim 5,8). Naponta foglalkozik és játszik gyermekeivel, tudja minden léptüket, számontartja testi-lelki igényeiket, velük jár a reggeli misére, gyermekeivel felváltva ministrál, maga tanítja őket a Szentírásra, a nagyobbakat itt-ott magával viszi a kórházba. Vasárnaponként sétálni, kirándulni mennek, vagy cukorkát főz nekik. Ez a családi együttlét az üdülése, más szórakozást nem ismer. Felesége megtanulja a magyar nyelvet, sőt a betegápolást is, sokszor ő segédkezik a műtéteknél. Lily sógornője a kórházban alkalmazott ápolónők vezetője, s hogy ezt a hivatását betölthesse, maga is elvégzi az ápolói kurzust.

Ugyanúgy gondozza, kötözi a betegeket, hordja fel az ételt, mint beosztottjai. (Később belépett a St. Gabriel-i megreformált bencés kolostorba.)

Amikor a világháború alatt behívják a községi orvost, Batthyány önként a helyébe lép. Feleségével együtt kocsin látogatja a betegeket, bőséges élelmet cipelve magával. Éjszakánként is gyakran felzörgetik; az asszony ilyenkor is elkíséri. A háború után kórháza osztrák fennhatóság alá kerül, de kiköti, hogy a szegényeket ingyen kezeljék és az őt kereső betegeket maga operálhassa. Majd Körmendre költözik, és ottani kastélyában rendez be valóságos mintakórházat, műtővel, röntgennel felszerelve. Húszezer szemműtétet végzett életében. A felajánlott egyetemi katedrát nem fogadta el. Az ő hivatása a szegényekhez szólt.

1929 novemberében betegszik meg hólyagrákban. A súlyos műtétek sem segítenek rajta. Tizennégy kínos hónap stációi érlelik meg az örökkévalóságra. A csillapító injekciókat elhárítja: „Krisztus Urunknak a keresztfán sem adtak fájdalomcsillapító injekciót, legföljebb epét..." És mosolyogva, békésen tűr. Vigaszát az imádságban és a szentségek vételében találja. 1905 óta naponta imádkozta Szűz Mária kis zsolozsmáját, ezt betegségében sem hagyja el. Soha nem örült a kapott kitüntetéseknek, nem viselte őket. Most azonban boldog, hogy a pápai aranysarkantyús rend birtokosa, mert ez jogot ad neki arra, hogy pap-látogatói misét mondhassanak betegágyánál és megáldoztassák.

1931. január 22-én már reggel kéri zsolozsmás könyvecskéjét, és minden erejét összeszedve, elvégzi a megszokott imát. Nem sokkal azután elveszti eszméletét, s így marad addig az óráig, amikor a szentolvasót szokta elmondani. Kezé-

re kulcsolja a rózsafüzér szemeit, s mire bevégzi, az Üdvözlégyek halk fohászai átsegítik a túlsó partra.

Köpcsényi kórháza homlokzatán ma is ott a felírás: „Dr. Batthyány László kórháza." Hálás betegei szentként emlegették. Halála után meg is indult az imameghallgatások összegyűjtése. Emléke világító, el nem múló emberi példa.

P. L.

TÖRÖK József

AZ EREKLYETISZTELET KEZDETEI

A testből és lélekből álló embert történelme során végig kíséri az a magától értetődő alapadottság, hogy a lélek és szellem az anyagban ölt formát, találja meg kifejeződését; következésképpen a legkiválóbb módon lelki-szellemi tevékenységeknek is szükségük lehet – sőt, van! – segítségre, támaszra az anyagi világból, ami az emberen kívüli objektív és materiális valósághoz tartozik, amire rá lehet nézni, amit meg lehet érinteni, tapintani. Az emlékezést természetes módon segíthetik olyan tárgyak, mint az ókor nevezetes, kettétört bronz szimbóluma, vagy éppen a hős, a kiemelkedő személyiség, a hérosz sírja.

A vallások általános velejárója az a jelenség, amit a kereszténység ereklyetiszteletként tart számon. Az Isten és az emberiség között megkötött új és örök szövetség tartalmában döntően meghaladott minden addigi vallásosságot, ám nem tette semmissé azokat az alapadottságokat, egyetemes szimbólumokat, amelyek az emberiség vallási örökségéhez tartoznak. Jézus Krisztus a keresztség szentségének megalapításakor a legegyetemesebb vallási szimbólumot, a vizet vette igénybe s tette a szentségi valóság elengedhetetlen részévé, noha a mennyei haza „vízrajzi hálózatában" nem a H_2O összetételű vegyület hömpölyög. Ugyanezt el lehet mondani a tűzről, amelyet a harmadik isteni személy, a Szentlélek fo-

gadott szolgájává akkor, amikor lángnyelvek formájában leereszkedett az apostolokra s ha fizikailag nem is, lelkileg valóságosan megperzselte őket. Az olaj pedig, ami eleddig inkább a test gyógyulását adta – és néha a Lélek keneteként jelentkezett – alkalmassá lett a lélek gyógyítására – legalábbis Szent Jakab apostol így tudta s tartotta. A keresztények a kezdetektől fogva – mert Jézus Krisztus tanítását komolyan vették – el tudták kerülni a helyes vallásosság peremein kívül, azzal átellenben elhelyezkedő két csapdát: az állelkiességet és a túlzott anyaghoz kötöttséget. Mindkettő a bálványimádás kezdete, mert az első a teremtett anyagvilágot megvetve a megfoghatatlant, megnevezhetetlent s inkább előbb mint utóbb a semmit kezdi bálványozni, mialatt a második olyannyira belemeríti az embert az érzékelhető valóság tengerébe, hogy a teremtett világot istenítve magának a Teremtőnek fordít hátat.

Az ereklye vagy relikvia (latinul *reliquiae* a *relinquo* = hátrahagy, görögül *leipszana* a *leipszanon* = maradvány szóból) szoros értelemben Jézus Krisztussal és a Boldogságos Szűz Máriával kapcsolatos tárgyak valamelyike, vagy a vértanúk, szentek földi maradványai, használati tárgyai. Tágabb értelemben véve a *reliquiae* vonatkozhatott szellemi, erkölcsi hagyatékra, de ételmaradéka is, amint ez utóbbit a 16. zsoltár 15. verse és Mt 14,20 tanúsítják. A vértanúk tisztelete – amihez az Apostolok Cselekedeteiben található események (Szent István, Jakab apostol kivégzése) szolgáltak indítékul – hamarosan magával hozta az ereklyék megbecsülését. Az ősegyházban kezdettől fogva tisztelet övezte a vértanúk földi maradványait, hiszen „Istvánnak istenfélő emberek megadták a végtisztességet és igen megsi-

ratták" (ApCsel 8,2). Ezzel azt a hagyományt folytatták, amely Keresztelő János holttestének sorsát rendezte, ugyanis a lefejezést és a fő elajándékozását „tanítványai meghallották, eljöttek, elvitték a testét és egy sírboltba temették" (Mk 6,29). Az élőknek a meghaltakkal szembeni kötelességére Tóbiás könyve hosszú századok óta figyelmeztette a jámbor zsidókat, s érthető, hogy a *praecursor* tanítványai az irgalmasság eme testi cselekedetét gyakorolták. Eleinte a vértanúk csak közvetlen környezetük részéről örvendtek tiszteletnek, mert a pogány halottkultusz látszatát is kerülni akarták az első keresztény nemzedékek; azonban a II. század derekától a római katakombákban a vértanúk sírjai körül gyorsan kibontakozott az a vallásos színezetű kultusz, ami a későbbi ereklyekultusz alapjait megvetette.

A vértanúk maradványai mellett a szentek használati tárgyai szintén alkalmasak voltak a természetfölötti valóság szemléletesebb megközelítésére, amint az a népek apostola esetében történt: „Isten rendkívüli csodákat is művelt Pál útján. Még kendőit és kötényét is levették róla, és mikor betegekre terítették, a betegség elhagyta azokat és a gonosz lelkek is kiszálltak belőlük" (ApCsel 19,11–12). Illés köpenye, amely Elizeusra maradt örökségül (2Kir 2,12.15), több, mint emlékjel: a próféta lelkét közvetítette a tanítvány számára; s az apostoli időkben a csodás gyógyulások, exorcizmusok végbementekor az anyagi valóság néminemű közbejötte Pál kendői vagy legalább Péter árnyéka (ApCsel 5,15) formájában természetes folyománya volt az emberi vallásosság kettős, anyagi és lelki dimenziójának.

A halál misztériuma az emberi tetemet méltósággal ruházza fel – ezt a pogányság éppen úgy átérezte, mint a zsidóság és kereszténység, még a kivégzett köztörvényes bűnözők is

tisztes temetésre számíthattak, kivéve ha nem *laesio maiestatis* volt az elítélés oka. Márpedig a keresztények ellen legtöbbször ezt a vádat hozták fel, s ebből következett az, hogy a keresztényeket még holtukban is üldözte a római törvényhozás, míg a pogányok temetkezését törvényekbe foglalt joggyakorlat biztosította.

Arimateai József (Mt 27,57–60), meg a Keresztelő tanítványainak mintájára a keresztények igyekeztek megszerezni a hitük miatt halált szenvedett testvéreik tetemeit, ha kellett, komoly áldozatok árán. Szent Polükarposz vértanúságának története arról tanúskodik, hogy a keresztények temetkezési jogát az ellentábor korlátozni akarta s szerette volna megakadályozni a vértanúnak járó végtisztesség megadását. „A centurio, látva a zsidók által kiváltott viszályt, középre tette a testet – ahogyan ez náluk szokás – és elégette. Így mi később a számunkra drágaköveknél és aranynál értékesebb és becsesebb csontjait összeszedtük, s a szokásos helyen eltemettük." Ez a 155–156 táján történt esemény, még ha némileg később is lett lejegyezve, egyértelműen az ereklyekultusz kezdeteire utal, amikor a kivégzés illetve az azt követő kegyetlenség (ami a zsidók és keresztények számára a holttest elégetése) bontotta meg a test egységét s tette egyes részeit őrzésre alkalmasabbá. A tetem hóhér általi földarabolása megkönnyítette annak megszerzését, elszállítását, elrejtését; a szövetekkel felitatott vér pedig éppen az ellenkezőjét mutatva azokra utalt, akikről a Jelenések könyve így szólt: „ezek a nagy üldöztetésből jöttek és fehérre mosták ruhájukat a Bárány vérében" (7,14).

A keresztények, ha kellett, megvesztegették a hatóság embereit, csakhogy hozzájussanak a drága tetemhez. Spoletói Gergely holttestéért a keresztény Abundantia 35 aranyat

fizetett; Hiéronosz vértanú fejéért pedig hitsorsosai annyi aranyat adtak, amennyi annak a súlya volt. Az „árfolyam" realitásának kétségbevonása vagy semmibevevése helyett a szimbolikus nyelven megfogalmazott üzenet a fontos: a vértanú holtában is tiszteletet érdemel s maradványait meg kell menteni a meggyalázástól, s ami a legszörnyűbb eshetőség, azok ne váljanak vérszomjas vadállatok, vagy kutyák martalékává. Az alku azonban nem mindig sikerült. Vagy mert megvesztegethetetlenek voltak a hatósági közegek, vagy mert nem volt elég pénzük a keresztényeknek.

Jusztinosz és társai esetében „a hívők közül egyesek azután titokban elvitték testüket és illő helyen temették el azokat"; Epipodius és Alexander testét „a keresztények sietve titokban a városon kívülre vitték és egymás mellé rejtették". A hívek bátorságról és ügyességről tettek tanúságot, valahányszor egy-egy mártírtestvérük tetemét megszerezték.

A nők kitűntek elszántságukkal s bátorság dolgában gyakran túltettek a férfiakon, amint Szozomenosz leírja a három gázai testvér esetében, hogy a holttestük elégetése után megmaradt csontokat egy keresztény nő szerezte meg. Az Afrikában lefejezett Maximilianus holttestét Pompeiena *matrona* saját gyaloghintóján vitette Karthágóba s építtetett neki emlékhelyet. Cornelius pápa (251–253) holttestét *beata* Lucina temette el a via Appia melletti saját ingatlanán. Szent Saturninus vérző holttestét két keresztény nő hordágyra rakva vitte biztonságos rejtekbe.

A különböző vértanúság-történetekben szinte állandó fordulat, hogy a maradványokat vagy tetemet tiszta, új lepelbe takarják: *in sindone nova, mundo lintes, mundis sindonibus, in sindone biblea, cum linteaminibus mundis et valde pretiosis, dignissimis pannis, serico panno.* Ezt a gya-

korlatot Jézus halotti leple mellett a tárgyiasulni vágyó tisztelet ihlette, amely ebből merítve a *brandeum,* más néven *palliolum, sanctuarium* alkalmazását elfogadhatónak tartva az ereklyék számát azok szétosztása nélkül megsokszorozta. A *brandeum*, vagyis a halotti lepel, mert érintette a tetemet vagy az ereklyét, szükség esetén alkalmas volt annak helyettesítésére. Eredete arra a római szokásra megy vissza, amely a holttestet óvni akarta a részvéttelen, kíváncsi tekintettől, ellentétben a görög hagyománnyal. Ez utóbbi valósággal közszemlére tette ki a halottat vitele közben.

A III. század végéig a vértanúk maradványai nem részesültek semmi liturgikus jellegű kultuszban, mindössze fokozott tiszteletben, ami a hívek részéről sírjaik látogatásában és a melléjük temetkezésben mutatkozott meg. A római törvények gondoskodtak a holtak nyugalmáról és a sírokat szigorú törvényekkel vigyázták. A IV. század keresztény császárai ezt a vonalat követték, az egyháziak viszont túltették magukat a törvényeken, ha úgy hozta a helyzet.

Szent Fructuosus (†258) halála után szűk évszázaddal keletkezett szenvedéstörténete arról tudósít, hogy a máglyáni megsemmisüléstől megmentett relikviákat a hívek szétosztották maguk között, s mindenki külön nyugvóhelyet készített a reá bízott drága kincsnek. A szent viszont nem nyugodott bele a jámbor osztozásba-tolvajlásba, hanem megjelent az érintetteknek és tudtukra adta, hogy teteme részeit egyetlen sírba kell temetni.

Spoleto városa kevéssel a keresztényekre köszöntő béke előtt különös esetnek volt tanúja. Szent Savinus püspököt a bíró előbb kezei levágására ítélte. Egy jámbor özvegy megszerezte a kezeket és egy üvegedényben bebalzsamozva őriz-

te; majd amikor a püspököt kivégezték, a holttestet megszerezte és a kezekkel együtt a város mellett eltemette. Jutalmul *in quo loco exulerant beneficia Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi.* A vértanúk iránt tanúsított tisztelet, segítségül hívásuk bőségesen kamatozott, a sírjaiknál vagy az ereklyéikkel kapcsolatban történt *beneficia*, sőt csodák – amelyeket az egyházatyák, többek között Nüsszai Szent Gergely, Szent Ambrus, Szent Ágoston, Szent Jeromos gondosan lejegyeztek – tovább erősítették a szentek egyességének hittételét és ezen keresztül az ereklyék tiszteletét.

Vitatható azonban, hogy az Euszébiosz egyháztörténetében (VII.19.) említett apostoli katedra – Jakab trónja – egyrészt hiteles-e, másrészt tényleg ereklye-e; mert inkább az apostoli *successio* tárgyi megjelenítője.

A IV. században a keresztény vallás szabadságjogainak elnyerésekor egyháziakat, világiakat egyaránt foglalkoztatott az előző századok hitvallói-vértanúi emlékeinek fölkutatása, megőrzése, liturgikus ünneplése. A szent kereszt megtalálása Jeruzsálemben, a császárt szülő anyához, Szent Ilonához méltó tett, természetesen égi segítséggel; éppen úgy, mint a szenvedéstörténet és általánosságban Jézus Krisztus földi élete színhelyeinek templomok építtetésével történt rögzítése. A *memoria* nem hiába kapott szerepet az eucharisztikus kultusz alapításakor az utolsó vacsorán; a keresztény istentisztelet során az emlékezet nem csupán a szavak révén volt jelen, hanem Jeruzsálemben a liturgia különböző színhelyeinek segítségével, valamint Rómában és sok más városban olyan, üdvtörténeti szenthelyek, tárgyi ereklyék révén, amelyek kiváltságos módon, az idő és tér támasztotta akadályokat semmissé téve segítették a közösség liturgikus emlékezését. Ilyen Rómában, az V. századtól kezdve, a Santa Maria

Maggiore-bazilikában tiszteletnek örvendő betlehemi jászol egy darabja.

A vértanúk sírja körüli, fölötti misék az évenkénti emlékezéssel már az idő síkja fölé emelték a tisztelt személyt, s a béke beköszöntével a térben még kivehetőbben megjelent a tisztelet jele az emléktemplomok emelésével oly módon, hogy az oltár a szent sírja fölött legyen. Szent Ambrus a 22. levelében ezt a már elfogadott és elterjedt jelenséget a következőképpen fogalmazta meg: „A dicsőséges áldozatok (ti. a vértanúk) jöjjenek ide, ahol Krisztus az áldozat. Ám ő, aki mindenkiért szenvedett, az oltáron van, azok pedig, akik az ő szenvedése révén válttattak meg, az oltár alatt." Kortársa, Szent Jeromos a vértanúk ereklyéinek tiszteletét Vigilantius gúnyolódásaival szemben a következő kérdéssel vette védelmébe: „Oktalanul cselekedne a római püspök, aki Péternek és Pálnak miszerintünk tiszteletreméltó csontjaik felett – teszerinted semmit érő poraik felett – ajánlja fel az Úrnak áldozatát, és sírjukat úgy tekinti, mint Krisztus oltárát" (PL 23,361).

A IV. században ugyanis, amikor a megtérők tömege özönlött a keresztény templomokba, a vértanúk ereklyéinek tisztelete sokat segített, hogy a tanulatlan hívek a pogány vallási hagyományvilágból föl tudjanak emelkedni a keresztény hit magaslataira. Közvetítők kellettek, akikre az egyetemes felebaráti szeretet jegyében föl lehetett tekinteni, és olyan kultikus cselekedetek, amelyek egyszerre voltak érzékelhetőek és tartalmukkal önmagukon túlmutattak. A vértanúk a hívek figyelmét a kereszten föláldozott Jézus Krisztusra irányították, az imádságaikat hozzá továbbították.

Mint minden téren, úgy itt is adódhattak és adódtak visszaélések. Lucilla, karthágói özvegy elhíresült esete – az Eucharisztia vétele előtt feltűnően, sőt tüntetőleg egy vértanú

csontmaradványát csókolgatta – arra a veszélyre figyelmeztetett, hogy az ereklye átveheti a talizmán szerepét, ami már a hamis vallásosság első fokozata, s mint ilyen, elvetendő. Szent Jeromos az idézett helyen arról is ír, hogy egyes püspökök kicsiny, nemesfémből készült tartókba zártan, nyakukban vértanúk ereklyéit viselték, de ezt nem elítélőleg, hanem szokásként említi.

Ha a vértanúk ereklyéi iránt ennyire megnőtt az érdeklődés, akkor teljes mértékben érthető, hogy a vértanúkban szegény vidékek egyházai igyekeztek szert tenni, ha nem is teljes tetemekre, legalább azokból némi töredékre. Indokolta az ereklyék megosztását az is, hogy az eddigi nyugvóhelyeket nem akarták kifosztani, teljesen megfosztani ereklyéiktől. A sírok háborgatásán az egyháziak gyorsan túltették magukat s megindult a jámbor osztozkodás a hitben életük árán is kitartó elődeik csontjain, használati tárgyain, halotti leplein.

Az új császárváros, Konstantinápoly a Római Birodalom egyéb városait e téren is megelőzte, mert Róma és Antiochia vértanúit megirigyelve, számos relikviát fogadott ünnepélyesen falai közé. Constantius császár 356-ban Szent Timoteus maradványait vitette a fővárosba, majd egy évre rá Alexandriából Szent András és Szent Lukács érkeztek meg. A metropoliszok a példán fölbuzdulva az apostoli alapítású egyházaktól igyekeztek beszerezni a szent maradványokat. Antiochiában Szent Babylas ereklyéit az ottani bálványimádás jósdájában helyezték el, s az ő tisztelete elhallgattatta a pogány jövendőmondókat.

A *memoria*-templomokat az ott nyugvó vértanúkról *martyrium* névvel is illették. Ugyanakkor Julianus Apostata csá-

szár (360–363) a keresztények szemére vetette templomépítő kedvüket. Nyugaton a IV. század második felében az ereklyetisztelet új lendületet kapott Damasus pápa (366–384) működése folytán, aki helyreállíttatta a katakombákat – bizonyítandó, hogy Róma igazi dicsősége nem pogány, hanem keresztény eredetű – és költeményeket írva is pártolta a mártír-kultuszt. Milánó püspöke, Szent Ambrus a hívek kérésére vette át a római szokást és az új templom dedikációjakor 386-ban – miután megtalálta, majd fölemeltette és nyilvános tiszteletre bocsátotta Szent Gervasius és Prothasius vértanúk maradványait – a római mintát követve az oltár alá helyeztette a relikviákat. Püspök társai jámbor vágyakozással látták az új kultusz pozitív visszhangját a hívek körében, s kérték Ambrust, osztaná meg velük a drága tetemeket. A keleti szokást követve megengedte azok felosztását, szétküldését; s így került belőlük Brescia, Tours, Rouen városaiba. Volt olyan püspök, például a bresciai Gaudentius, aki maga ment a Szentföldre, hogy az apostolok és az ottani vértanúk ereklyéiből némi részt szerezzen, vagy maga helyett megbízható papját küldte Keletre hasonló célból. Az ereklyék ilyetén fölértékelődése magával hozta a hamis ereklyék forgalomba kerültét, ami ellen a püspökök késlekedés nélkül fölléptek. A szétosztott szent maradványok neve ekkortájt megszaporodott, a *reliquia* mellett megjelent a *pignora, beneficia, memoria, nomina, sanctuaria, patrocinia, benedictiones, eulogiae* elnevezés is. A *brandeum*, gyakrabban *brandea* az ereklyéket közvetlenül érintő takaró volt, ami az érintéssel ereklyévé tett kendők végtelen sokaságának ősmintája. A legnagyobb sikert a Szent Péter sírjára helyezett *palliola* aratta, amely a VIII. századtól kezdve az érseki *pallium* lett. A vértanúk sírjai fölött-előtt égő mécsesek olaja szintén ereklyének számí-

tott; a monzai székesegyház kincstára őrzi azt az olaj-együttest, amit Nagy Szent Gergely pápa (590–604) küldött ajándékba Theodolinda királynénak. A pápák igyekeztek kitérni az uralkodók kérései elől, amint ennek emléke fönnmaradt Hormisdas pápa (514–523) és az említett Gergely levelezésében. Ez utóbbi az ereklyék érinthetetlenségére hivatkozva elmondja a *brandeum* gyakorlatát, s azt, hogy miként temetik a kendőt az oltárba kellő tisztelet közepette. „Nagy az ereklyék ereje – írja a pápa –, mert Leó idejében (440–461) a görögök kételkedni kezdtek egy ereklye-kendő hitelességében. A pápa ollót hozatott, belevágott a *brandeum* szövetébe, amelyből a vágás nyomán vér serkent" (PL 77, 702). Gergely ezért inkább Szent Pál apostol láncaiból küldött némi reszeléket Konstantinápolyba, hogy a kérésnek eleget tegyen.

A vértanúk korának lezárultával tehát tiszteletük lendületesen folytatódott, ám ez nem zárta ki az új tanúk színrelépését, és ilyenek voltak a nem-vértanú hitvallók, a *confessores*. A messzi Egyiptom thébai sivatagában két remeteszent, Pál és Antal, Galliában pedig Tours város pannóniai származású püspöke, Márton osztoztak mint hitvallók az elsőségben. Őket szentéletű püspökök, apátok, szerzetesek, remeték, apácák sokasága követte, akiknek sírja köré kultusz teremtődött. A sírjuk fölé épült *confessio* a *martyrium* mintájára készült, majd a zarándokok sokasodása miatt nagyobb befogadóképességű templomnak adott helyet.

Az ereklyék – most már vértanúk vagy hitvallók maradványai – a jámbor érzések mellett versengést, vetélkedést is kiváltottak. A szentség hírében elhunyt teteméhez különböző jogosultsággal időnként több közösség is ragaszkodott, és vita, tettlegesség sőt rablás is előfordult. Még a legszentebb

ereklye sem tudta kedvét szegni az elszánt híveknek, ha meg akartak szerezni belőle egy darabot, amint tanúsítja Eteria zarándoknő útinaplója 385 táján, leírván a jeruzsálemi nagyhét liturgikus eseményeit, közöttük a kereszt előtti hódolatot. „A püspöknek egy széket tesznek a Golgotán a Kereszt mögé, ami most ott áll, a püspök leül a székre, egy leterített asztalt tesznek eléje. A diakónusok az asztal körül állnak, és előhozzák azt az aranyozott ezüst ládikát, amelyben a kereszt szent fája van, felnyitják és felmutatják, az asztalra teszik úgy a kereszt fáját, mint a feliratot. Miután tehát az asztalra helyezték, a püspök – miközben ülve marad – a szent fa végeire teszi kezeit, a körben álló diakónusok pedig őrzik. Azért őrzik így, mert az a szokás, hogy az egész nép egyesével odajárul, hívők és hitjelöltek, ráhajolnak az asztalra, megcsókolják a szent fát és tovább haladnak. És mivel azt beszélik, hogy – nem tudom, mikor – valaki egy harapást ejtett rajta és elvitt egy darabot a szent fából, ezért a diakónusok, akik körben állnak, most őrzik, nehogy valaki odajárulva ismét úgy merészeljen tenni."

Az elővigyázatosság nem volt túlzott, hiszen Jeruzsálemből a zarándokok nem akartak üres kézzel visszatérni. Szent Avitus (†525), Vienne püspöke küldötteket menesztett Jeruzsálembe, hogy szerezzenek számára a keresztből egy szilánkot. Tours-i Szent Gergely pedig ismert egy gazdag özvegyasszonyt, aki Jeruzsálemből Keresztelő Szent János vérével teli ampullával tért vissza és birtokán (Bazas-Gironde) templomot építtetett számára. Szent Radegonda királyné udvari papját, Réovalt a Szentföldre küldte ereklyékért és az út sikeréről Venantius Fortunatus *Vexilla regis prodeunt* kezdetű himnusza tanúskodott. Az ereklyék új helyre szállítását az egyéni jámborság mellett időnként a történelmi események

is kikényszerítették. Az V. század derekán, amikor Sirmium városa s vele Pannonia Seconda a hunok birtokába került, megindult Itália felé a menekülés. A pannóniai keresztények ekkor magukkal vitték Rómába annak a négy vértanú kőfaragónak a tetemét, akik később *Sancti Quattuor Coronati* néven váltak ismertté s tiszteletükre a Monte Coelión épült bazilika. Másfél századdal később IV. Bonifác pápa (608-616) az Örök Város környéki temetőkből és katakombákból 28 szekérből álló karaváron több száz tetemet – ereklyék garmadáját – vitette a Pantheonba s helyezte el ott, amikor azt 609. május 13-án a Boldogságos Szűz Mária és az összes vértanúk tiszteletére fölszentelte. Lintprand longobárd király, miután tudomást szerzett a szaracénok dúlásairól, 721-ben a veszélyeztetett Szardínia szigetéről Páviába vitette Szent Ágoston maradványait. A longobárdok támadásai miatt II. István pápa (752–757) mentő-akció gyanánt vitetett számos relikviát Róma város falain belülre, biztonságba. Fulda szerzetesei 778-ban a szászok elől menekülve Szent Bonifác tetemét biztonságos helyre szállították. Ugyanez a menekítés történt Szent Mártonnal 853-ban, mert a normannok Tours városát felgyújtották, ám a szerzetesek addigra a tetemet már Cormery monostorában biztonságba helyezték, majd a következő nyáron visszavitték eredeti sírjába.

A lelkes ereklyetisztelet túlzott is lehetett, mert a 675-ös brágai zsinat 5. kánonja komoly figyelmeztetést intézett azokhoz a püspökökhöz, akik az illető vértanú-szent ünnepén ereklyével a nyakukban érkeznek a templomba s hogy ők maguk tűnjenek ereklyetartó-frigyládának, albába öltözött papokkal, *sedia* igénybevételével vitetik magukat a bevonuláskor.

A képvita elméleti lezárásakor, a VII. egyetemes, II. Niceai Zsinaton (787) a képtisztelet mellett az ereklyetisztelet is jóváhagyást nyert. „Megváltónk ereklyéket hagyott ránk, amelyek a betegekre mindenféle jókat kiárasztanak. ... Azok, akik a vértanúk szent ereklyéit megvetni merészelnék, legyenek kiközösítve." Az egyházatyák éppen úgy, mint a skolasztikus teológusok, Szent Tamást is közéjük értve, az ereklyék tiszteletét helyeselték, a hamis kultusztól viszont óvtak.

A szentté avatások egyre fokozódó szabályozása a visszaéléseknek igyekezett elejét venni, mert az ereklye megtalálása (*inventio reliquiarum*), majd fölemelése (*elevatio*) és végül átvitele (*translatio*) az első nyugvóhelyéről a végleges helyére – ahol nyilvános tiszteletben részesülhet – hivatalos cselekménynek számított, amit csak püspök jelenlétében, később pápai jóváhagyással lehetett végrehajtani, s a szemtanúk elmondása alapján az eseményeket írásba foglalták.

Ezzel párhuzamosan, de ellentétes irányban hatottak a keresztes hadjáratok, mert nyomukban hamis ereklyék rengetege özönlött Keletről Nyugatra. Konstantinápoly 1204-es elfoglalását – ami a keleti és nyugati egyházak szétválását véglegesítve felbecsülhetetlen károkat okozott – annak tervszerű kirablása követte Velence és szövetségesei részéről; következésképpen, a Bizánci Birodalom fővárosába az egész keleti kereszténység területeiről egybegyűjtött ereklye-örökség nagyobb része átkerült Nyugatra. Az első keresztes hadjárat (1096–1099) sikeres befejezte és a szentföldi feudális államok létrejötte után ugrásszerűen megnőtt az evangéliumi eseményekkel kapcsolatba hozható ereklyék száma, amelyeknek minél több közük volt *fama est* alapján az üdvtörténeti személyekhez, annál kevesebb esélyük a tényleges hitelességre. II. Ince pápa idejében (1130–1143) Róma városá-

ban ünnepi körmenetek során a szentkereszt ereklye mellett körbehordozták Krisztus saruit, majd III. Sándor pápa (1159-1181) uralkodása alatt feltűnt az apokrif evangéliumokból ismert „áldott köldök" ereklyéje is. Ha a rendkívüli ereklyéket nem is, de a nagyobb számban föllelhető, azonos típusú ereklyéket igyekeztek a hamisaktól elkülöníteni, például a középkori istenítélet (*ordalium*) tüzesvas-próbájának egyik változatával. Ugyanis ennek lehet tekinteni azt az esetet, amikor a püspök, hogy megbizonyosodjon a szent ujjának hiteles voltáról, az ujj-ereklyét a füstölőedény parazsába tétette azzal a feltevéssel, hogy ha hiteles a relikvia, azt nem égetheti meg a tűz sem. Messzire visszanyúló hagyománya és külön rítusa volt a tűz általi vizsgálatnak, amelynek egyik antifónája – *Igne me examinasti* – és saját könyörgésében a három ifjúra történt hivatkozás kellő módon megalapozta a szigorú elzárást. Ilyen próba azonban ritka, Szent Lajos francia királynak, amikor megszerezte az addig Konstantinápolyban őrzött töviskorona-ereklyét és azt 1239. augusztus 11-én ideiglenesen Sens székesegyházában helyeztette el, majd Párizsba vitette – ahol felépíttette számára a Sainte Chapelle-t –, eszébe nem jutott volna azt a föntebb idézett hitelességi próbának alávetni. A szent emlékű töviskorona őrzési helyét a francia forradalom alatt hagyta el, majd 1806. augusztus 10-én visszatért a közeli Notre Dame-székesegyházba, ahol ma is őrzik, ám az elmúlt évtizedekben szinte láthatatlanná vált, mintha szégyellni kellene az elmúlt századok jámborságát, a szenvedés eszközei iránti félő tiszteletét.

A franciaországi Nogent apátja, Guibertus († 1124) az ereklyék szaporodása láttán, *De pignoribus sanctorum* címen terjedelmes könyvet írt az ereklyékkel kapcsolatos tudnivalókról. A szerző szerint azért kell tisztelni a szentek erek-

lyéit, hogy utánozzuk példájukat és elnyerjük pártfogásukat. Mielőtt egy ereklyét tiszteletben részesítenénk, meg kell győződni: az illető életszentségéről, az ereklye hitelességéről. Guibertus szerint az Úr testének egyetlen részecskéjét sem hagyta ránk, csak egyedül az Eucharisztiát, amelyben viszont egész megdicsőült mivolta benne foglaltatik. Ezen az alapon cáfolja, hogy a soissons-i Saint Médard-monostor szerzetesei tényleg birtokában lennének az Úr egyik fogának, vagy a laon-i székesegyház kanonokjai a Szent Szűz tejéből némi mennyiségnek, amit egyébként kristályüvegben zárva tartanak és nagy ünnepeken a híveknek felmutatnak. Ez a józan, kritikai gondolkodás a szerzővel számba veteti a kettős ereklyéket, például Keresztelő Szent János koponyáját, amelynek egyik példányát Konstantinápolyban őrizték, a másikat meg – ha hinni lehet szerzetesi tanúságtételnek – a francia Saint Jean d'Angéli-monostorának templomában. Szent Firminus szintén két holttesttel rendelkezett, az egyik Amiens székesegyházában, a másik a Párizs melletti Saint Denis-bazilikában élvezte a hívek tiszteletét. Ilyen visszaélések után Guibertus kimondja, hogy „azok, akik ismeretlen eredetű ereklyéket tisztelnek, komoly veszélynek teszik ki magukat". Ha pedig az egyháziak tudják, hogy a tisztelet tárgya hamis, mégis engedik, sőt elősegítik annak kultuszát, szentségtörést követnek el. Nogent apátjának szigorú, józan állásfoglalása előkészítette a XII. egyetemes, IV. Lateráni Zsinat (1215) 62. kánonját, amely a következőképpen rendelkezett: „Minthogy az a tény, hogy egyesek a szentek ereklyéit árúba bocsátják, és azokat itt-ott mutogatják, a keresztény vallásnak nagyon gyakran nagy kárára van – nehogy a jövőben is kárára legyen –, a jelen rendelettel úgy intézkedünk, hogy mostantól kezdve az ősi ereklyéket a tartóból kivéve semmiképpen ne

mutassák meg és ne bocsássák árúba. Az újonnan megtaláltakat pedig senki ne merje nyilvános tiszteletben részesíteni, csak ha előbb a római pápa tekintélye ezeket jóváhagyta. Az elöljárók pedig a továbbiakban ne engedjék meg, hogy azokat, akik templomaikba mennek tiszteletadás végett, hitvány hamisítványokkal, vagy hamis tanúsítványokkal becsapják, amint ez a legtöbb helyen pénzszerzés céljából meg is szokott történni." Az ereklyék által képviselt szentek egyes nyugati székesegyházak, monostorok virágvasárnapi körmenetein részt vettek, mert a *feretrum* elnevezésű, eredetileg gyászpad, hordozható állvány, később ereklyetartó vitelét több szokásrend említi. Amikor pedig valamely helyi egyházat súlyos bántalmazás ért például a király vagy valamely főúr rászáról és időszerűvé vált a *Clamor pro tribulatione* rítusa, az ereklyék – szentek – is résztvevői voltak a liturgikus fájdalompanasznak. A szentmise alatt, az *Agnus Dei* éneklése előtt a pap az oltár előtt a földre borult s hosszú könyörgést mondott, a szentek ereklyéit, a *feretrum*okat is a templom szentélyének kövezetére helyezték az oltárokról vagy egyéb, kiemelkedő helyeikről. Az égiek ereklyéik révén részt vettek a földiek *tribulatis* miatti ég felé kiáltásában.

Az Egyház tanítása legfelsőbb szinten tehát küzdött a visszaélések, az egyháziak kapzsisága, a hívek hiszékenysége ellen. A következő évszázadok azonban e téren nem hoztak javulást, és a keresztények – papok, szerzetesek meg hívek – vágyakozása a lelki üdvösség tárgyi bizonyítékai iránt csak tovább fokozódott. A középkorvég átlagembere pórnéptől uralkodójáig olyan maradt, mint amilyen volt a középkor derekán. Ezt kiválóan példázza Szent Romuáld (†1027), a kamalduli rend alapítója életének egy derűs epizódja, amit korlátoltság lenne betűszerinti értelemben venni. Romuáld

egy ideig a keleti Pireneusokban lévő Sant Miguel de Cuxa apátsága mellett remetéskedett, majd elérkezett az idő, hogy visszatérjen Itáliába. A pireneusi hívek ekkor – mert nem akartak belenyugodni távozásába – így szóltak: „öljük meg, legalább az ereklyéje itt marad közöttünk!"

Ezt az epizódot szó szerint venni éppen annyi lenne, mint arra kérdezni, hogy Szent Ferenc milyen nyelven beszélt a gubbiói farkashoz? A neoprimitív megközelítés helyett, amely a középkort s főként a korabeli népi vallásosságot teljes mértékben a XX. századi elképzelésekből kiindulva vizsgálja, inkább kell látni ebben a megnyilatkozásban a modern kor embere számára elképzelhetetlen, majdhogynem szentségtörő önirónіát, hiszen az ötödik parancsolat – ne ölj! – egyértelműen fölötte állt a szentek meg ereklyéik tiszteletének. A hívek spontán megnyilatkozásának abszurd tartalma többet mond a középkor emberéről, mint pszichoanalitikus visszatekintések sokasága.

Ugyancsak ékesen szól a középkorvég vagy újkorelő emberéről az a tény, hogy a wittenbergi vártemplom kápolnájában 33.333 szent ereklyéje volt fölhalmozva, a hozzájuk kötődő, elnyerhető búcsúk ideje pedig összesen 128.000 évet tett ki. A középkor embere vágyott az üdvösségre, s hitte, hogy azt bebiztosíthatja magának olyan materiális eszközökkel is, mint amilyenek az ereklyék meg a búcsúkért fizetett csengő aranyak.

Luther Márton és tanítványai, a hitújítók eredetileg a búcsúk ellen hadakoztak, ám hamarosan a búcsúkkal szoros kapcsolatban álló ereklyéknek is hadat üzentek. Sommásan bálványozásnak minősítették a szentek képmásainak, ereklyéinek a tiszteletét. Ezért a hitújítás által felvetett elmé-

leti és fegyelmi kérdések megvitatására egybegyűlt, kétszer feloszlatott majd végezetül sikeresen befejezett XIX. Egyetemes, ún. Trienti Zsinat (1545–1563) szükségesnek látta tisztázni az Egyház álláspontját az ereklyék kapcsán. Az 1563. december 3-án és 4-én tartott 25., egyben záróülésen a zsinati atyák határozatot fogadtak el a szentek segítségül hívásáról, tiszteletéről és ereklyéiről, és a szentképekről.

A püspökök „tanítsák meg őket (ti. a híveket) arra is, hogy a szent vértanúk és a többi Krisztussal élők szent testét, amely egykor Krisztus élő tagja és a Szentlélek temploma volt, ő az örök életre fel fogja támasztani és meg fogja dicsőíteni. Ezért ezen testek iránt a hívőknek tiszteletet kell tanúsítaniuk, mert ezek révén sok jótéteményt adott Isten az embereknek, úgyhogy akik azt állítják, hogy a szentek ereklyéinek nem tartozunk tiszteletadással és tisztelettel, vagy hogy ezeket és egyéb szent tárgyi emlékeket a hívők haszontalanul tisztelik, és az ő segítségük elnyerése végett a szentekről való megemlékezést hiába ápolják, azokat mindenképpen el kell ítélni, amint már azelőtt is elítélte őket, és most is elítéli az Egyház."

Miután az ereklyetisztelet elméleti alapjai dogmatikusan rendeződtek, a barokk korban az ereklyekultusz teológiailag és jogilag szilárd keretek között lendületesen fejlődött. Az ereklyék legfőbb ismérve a hitelesség, amelyet az Egyház jóváhagy, ezért azok lehetnek *reliquiae approbatae* és *reliquiae non approbatae*. A jóváhagyó illetékes egyházi hatóság a püspök, aki még a pápa által jóváhagyott ereklyét is köteles megvizsgálni, nehogy hamis ereklye részesüljön tiszteletben. Csakis írásban jóváhagyott relikviát szabad kultusz tárgyává tenni.

Az ereklyék a hitelesség szempontján túl még csoportosíthatók jelentőségük szerint, mert vannak *reliquiae insignes* és *reliquiae non insignes*. A kiváló ereklyék is két kategóriára oszolnak, mert elsőrendűek a szent kereszt és az Úr szenvedése eszközeinek ereklyéi, s a szentek kiváló ereklyéi csak ezek után következnek. A szenteknél a test egésze, vagy nagy része, *magna pars corporis* számít kiválónak, azonban ezt nem mennyiségi értelemben kell venni. A szentté avatásokkal és ereklyékkel foglalkozó Rítus-kongregáció szerint nagy résznek tekinthető a fej, a kar, a lábszár, valamint vértanú esetében a test kínzást szenvedett része. Ha csoda folytán épen maradt a szív, a nyelv, a kéz, akkor az is a kiválóak közé tartozik. Labouré Szent Katalinnak a szemei maradtak épen, amit orvosi bizottság tanúsított, ám bölcs döntés következtében nem váltak ereklyékké.

A szentek tetemeit és kiváló relikviáit csak templomban szabad őrizni, nem kiváló ereklyéket magánosok is tarthatnak otthonukban. Minden oltárban legalább két szent csontereklyéje van elhelyezve, amelyet az oltár fölszentelésekor sír alakú üregbe befalaznak egy, az üreget fedő márványlappal. A szentek ereklyéit megfelelő tartóba (*reliquiarium*) zárva ki lehetett tenni az oltárra, hogy a hívek tiszteletének tárgyai és/vagy az oltár díszei lehessenek. Ez utóbbi esetben a három-három gyertyatartó közé két-két, talppal ellátott, úrmutató-alakú ereklyetartó került, amelyeket a pap az oltár keresztje után a mise kezdetén tömjénfüsttel illetett. Ritka alkalmakkor a szentek ereklyéit körmeneteken is vitték a szentek képmásait követően. A körmenet alatt a Mindenszentek litániáját énekelték s gondosan belefűzték a körbehordozott szenteket. Az ereklyéket mindig gyalogosan kellett vinni és a papság áldást adhatott velük.

Az 1917-ben életbe lépett *Codex Iuris Canonici* kilenc kánonja (c. 1281–1289) rendelkezett az ereklyékkel kapcsolatban és az elidegenítésüket szigorúan tilalmazta, bárminemű tiszteletlenségtől (*profanatio*) oltalmazta. A II. Vatikáni Zsinat szellemében készült és 1983-ban megjelent új *Codex Iuris Canonici* mindössze két kánont tartalmaz e témában, az egyik az ereklyék elidegenítését tiltja (c. 1190), a másik (c. 1237. 2.) előírja, hogy az ősi szokást megőrizve a szilárd oltár alá vértanúk vagy más szentek ereklyéit kell helyezni. Az ereklyék körüli törvénykezés egyszerűsödése az ereklyekultusznak a XX. század 2. felében bekövetkezett hanyatlását tükrözi. Az 1992-ben megjelent Katolikus Egyház Katekizmusa a szentek tiszteletét tárgyalva nem említi a kultusz egyik fontos eszközét, a relikviát, noha az a boldoggá és szentté avatás rítusában még helyet kap. A szentek földi dicsősége az emberi feledékenység, nemtörődés folytán megfakulhat, ez azonban nem halványítja égi dicsőségüket azoknak, akik a Bárányt követik.

Irodalom:

ARTNER Edgár: A keresztény ókor régiségei, Bp. 1958.

BÁNK József: Kánoni jog I-II., Bp. 1960–1962.

CHÉLINI, Jean: L'aube du moyen-age, Paris, 1991.

VANYÓ László (szerk.): Vértanúakták és szenvedéstörténetek, Bp. 1984.

Kedves Előfizetőnk!

A szerkesztőség az olvasók megértését kéri e szám késedelmes megjelenése miatt.

- Egy éves **előfizetés**: 1200.- Ft
- **Kedvezményes** előfizetés: 1000.- Ft
- **Külföldi** előfizetés: 1700.- Ft
  (a jelentősen emelkedett postaköltség miatt)
- Régi szám: 100.- Ft + postaköltség

A *COMMUNIO* folyóirat **eddig megjelent számai**nak tartalma:

1993. 1. Az ember és az örök élet *Már nem kapható.*
1993. 2. Európa – új evangelizálás *Már nem kapható.*
1993. 3. Az ember hivatása
1993. 4. Isten neve
1994. 1. Hit a teremtésben
1994. 2. Európa lelkisége
1994. 3. Isten irgalmassága
1994. 4. Isten örök Fia
1995. 1. Isten és ember szenvedése
1995. 2. Istenről beszélünk
1995. 3. Hiszem a test feltámadását
1995. 4. Idő és öröklét Ura
1996. 1. Isten és császár
1996. 2. Egyház és fiatalság
1996. 3. Isten és emberek műve
1996. 4. Istennek adott válasz

1997. 1. Jézus csodái
1997. 2. A remény nem csal meg
1997. 3. Tedd ide kezed
1997. 4. Krisztus az idők teljessége
1998. 1. Szentlélek éve
1998. 2. Gál Ferenc emlékezete
1998. 3. Veni Sancte Spiritus
1998. 4. Vedd a Szentlelket
1999. 1. Az Atya éve
1999. 2. Isten az Atya
1999. 3. Clementissime Pater...
1999. 4. Fides et Ratio
2000. 1. Kettős millennium
2000. 2. Az erősség erénye
2000. 3. Az irgalmas Atya szentsége
2000. 4. Szentháromság és Eucharisztia
2001. 1. Szentháromság és Egyház
2001. 2. A liturgia lelke
2001. 3. A hit és megjelenései
2001. 4. Emlékezés és megbékélés
2002. 1. Jézus misztériumai
2002. 2. Misztériumaidban Téged talállak

Címünk:

Communio Alapítvány,
1053. Budapest, Papnövelde u. 7.

COMMUNIO
nemzetközi katolikus folyóirat idegennyelvű változatai:

Angol (USA): *International Catholic Review Communio* (P.O. Box 4557 Washington, D.C. 20017) – David L. Schindler (dir.)

Arab: *Al-Ligâ: Revue Chrétienne Internationale Communio* (rue Mgr. Mobarak Achrafieh, Beyrouth, Liban; – 7, rue Coëtlogon, 75006 Paris) – Mihel Hayek (dir.)

Argentin: *Revista Catolica Internacional Communio* (Posadas 1370, 1011 Buenos Aires) – Alberto Espezel (dir.)

Brazil: *Revista international católica de cultura Communio* (Rua Benjamin Constant 23, 6 andar, 20240-150 Rio de Janiero) – Estevao T. Bettencourt (secr.)

Chilei: *Revista Catolica Internacional Communio* (Los acantos 1317, Casilla 976, Centro de Casillas, Santiago de Chile) – Fernando Moreno (dir.)

Cseh: *Mezinárodni Katolická Revue Communio* (Husova 8/234, Cz-11000 Praha 1) – František X. Halas (dir.)

Flamand-holland: *Internationaal Katholiek Tijdschrift Communio* (Burgemeesterstraat 59 bus 6, B-3000 Leuven) – S. Van Calster (dir.); (Heijendahllaan 82, NL-6464 EP Kerkrade) – J. Ambaum (dir.)

Francia: *Revue Catholique Internationale Communio* (5, passage Saint-Paul, F-75004 Paris) – Vincent Carraud (dir.)

Horvát: *Svesci Communio* (Kščanska Sadašnjost, Marulicev trg 14, CR-10000 Zagreb) – Tomislav J. Šagi-Bunić (dir.)

Lengyel: *Miedzynarodowy Przeglad Teologiczny Communio* (Pallottinum, al. Przybyszewskiego 30, PL-60959 Poznan) – Lucjan Balter (dir.)

Német: *Internationale Katholische Zeitschrift Communio* (Gladbacher Str. 19, D-50672 Köln) – Maximilian Grenier (dir.)

Olasz: *Rivista Internacionale di Teologia e Cultura Communio* (Via Gioberti 7, I-20123 Milano) – Elio Guerriero (dir.)

Portugál: *Revista Internacional Católica Communio* (Universidade Católica Portuguesa, Palma de Cima, P-1600 Lisboa) – Henrique de Noronha Galváo (dir.)

Spanyol: *Revista Catolica Internacional Communio* (Ediciones Encuentro, c/Cedaceros 3-2, E-28014 Madrid) – Juan-Maria Laboa (dir.)

Szlovén: *Mednarodna Katoliška Revija Communio* (Zrinjskega 13, SLO-61000 Ljubljana) – Tomaz Podobnik (dir.)

Ukrán: *Sopricastija–Koinonia–Communio* (Zakarpatska vul. 18, 294017 Uzgorod)

2002.

X. évf. 3. szám

Tartalomjegyzék

Irène FERNANDEZ
ÉLETSZENTSÉG MANAPSÁG? 3

Bernard ARDURA
II. JÁNOS PÁL BOLDOGGÁ
ÉS SZENTTÉ AVATÁSAI 7

Elio GUERRIERO
ÚJ SZENTEK,
AVAGY AZ EGYHÁZ FIATALSÁGA 24

GÁL Ferenc
A SZENTEK KÖZÖSSÉGE 31

BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ 36

TÖRÖK József
AZ EREKLYETISZTELET KEZDETEI 42

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTÉRIUMA

A Communio megjelenését
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram
támogatta